

Pavliha na Jutrovem.

XIX. Velikodušni čin.

Čudno mesto ta-le Bagdad,
 čudni v njem so prebivavci!
 Kadarkoli sem priromam,
 vselej praznik kak vrši se,
 vselej mesto je v zastavah;
 godba gode, hoben poje
 na velikem trgu vselej;
 in s trdnjave tam na griču
 pa grmijo vam topovi,
 kakor da se boj razvnel je,
 kakor da je mesto slavno
 ljut napadel kak sovražnik...

Kaj li danes spet imajo?
 Bagdad ves je spet na nogah.
 Od vezirja pa do suznja
 vse v oblekah hodi praznjih
 ali jaše mezge, slone
 in velblode mi po mestu...
 Vse svečano in slavnostno
 ter nedeljsko je nekako,
 kakor tamkaj v naših krajih
 o veliki noči ali
 o božiču, binkoštih, ko
 ljudstvo speje k farni cerkvi
 s čutom svetim in pobožnim...

Kaj imajo, kaj imajo?
 Kakor reke vse do morja
 vam teko iz krajev raznih:
 iz vseh ulic speje ljudstvo
 na veliki trg prostrani
 pred kalifov konak beli.
 Z živoy rekoj tudi jaz sem
 na ta splošni cilj priplaval.

Glava črna je pri glavi...

»Ti, Pavliha, tudi tukaj?« —
 Nekdo dregne me pod rebra —

Prišel! — rečem znancu Mirzi —
 pa, za Boga, kaj imate?!

»Kaj imamo, kaj imamo!« —
 čudi mi se sosed Mirza —
 »Sina princea porodila
 odaliska je najlepša,
 pa zato je dobre volje
 naš kalif, naš Harun mladi!
 In povabil ves je Bagdad
 pred svoj konak semkaj danes;
 sam presrečen boče Harun,
 da je srečno tudi ljudstvo.

In zatorej iznenadi
danes s činom nas velikim
in s posebno, izvenredno
milostjo nas vse obsuje.
To obeta v razglasilu
naš kalif . . . »

In ni dokončal
moj prijatelj, dobri Mirza.
Vse utihne . . . Na balkonu
Harun mladi se prikaže
baš nad glavojo mojoj v zraku.
Vse je tiho, vse posluša,
kakšna milost se razlije
iz njegovih ust čez ljudstvo . . .

In začel je govoriti,
a v jeziku mi neznanem.

Mislil sem si sam pri sebi:
Sužnost bržčas zdaj odpravi,
pod kateroj ljudstev mnogo
še vzdihuje v ti deželi . . .
Tlako morda odpusti jim . . .
Ali zidal posihdob bo
raje šole ko vojarne . . .
Ali pa . . . hm, kaj bi bilo?
Morda danes se izjavi,
da je čisto zadovoljen,
če za službo mu od danes
in za posel, trud vladarski
dajejo le polovico
vseh dohodkov dosedanjih . . .

»Slava, slava!« vse zakliče.
Zginil Harun je z balkona,
skril kalif se spet je ljudstvu,
dokončavši svoj nagovor.

Kaj je rekel, kaj obljubil,
s čim osrečil, iznenadil?
Kakšno milost vam naklonil? —
vprašam Mirzo radoveden.
»Saj sem vedel, o Pavliha,« —
reče Mirza ves navdušen —
»saj sem vedel in sem slutil,
da kalif nas iznenadi
ter osreči ves naš Bagdad!
Čuj in strmi torej, tujec!
Za evnuhe in lakaje,
ovaduhe, ogleduhe
in poete dvorske spretno,
ki še dalje po kolenih
bližali se bodo njemu,
prepevaje slavospeve:
red ustvaril nov je Harun
,hrbtenjače prožno-sloke«
in svetinj je zlatih novih
dal kovat! . . . To nam je rekel . . . »

Velikansko! sem si mislil.
To je duh, ki ni mu para,
ta kalif, ta Harun modri!
Ni mi žal, da udeležil
slavnosti sem se pomembne.

XX. Govor o najlepših krepostih.

Stara, temna, nizka džamija . . . Skoz okna
zre umirajoči izza gore dan.
Po preprogah pestrih poklekava ljudstvo,
Allahu se klanja verni musulman.

Gnete se molivcev. Glava je pri glavi.
 Žubori polglasen in šušti šepet,
 kakor če skoz drevje ob večernem mraku
 veter po dolini piha brzolet.

Saj sem že potoval često po teh krajih,
 saj poznam moleče te-le jaz ljudi:
 Sami sužnji, kar jih vidim tu pred saboj,
 prvi in poslednji — sužnji vsi, vsi, vsi!

Suženj starec sivi, suženj mož je krepki,
 sužnje žene lepe, sužnja mladež ta;
 suženj je, ki mati nosi ga pod srcem;
 sužnja ta deželca, kar poznam je, vsa ...

Glej — sedaj na leco mlad je stopil hodža ...
 Ta vzbodri jih, vzdigne kvišku iz prahu ...
 »Klanjajte se, bratje« — pouči jih — »toda
 nikdar ne človeku, nego le bogu!« ...

In poguma vdihne v prsi jim potrte,
 kaj ponos je moški, zdajle jim pove;
 koliko svoboda vredna, jim razloži ...
 sužnost da največje zlo je in gorje ...

In stoji mi hodža na visoki leci ...
 in prebravši suro, zbrancem govori;
 govori prekrasno in slavi ponižnost,
 skromnost in pohlevnost na ves glas slavi.

Gledam in poslušam ... Ne, to ni več govor!
 To že strun pesniških krasni je odmev!
 Ljudskih duš krepostim tem-le trem najlepšim
 peva hodža mladi vznesen slavospev.

Kakor vino sveže, močno in diščeče
 vre iz steklenice v čaše se penoč,
 vre iz ust beseda hodži duhovita,
 v poslušavcev srcih up in strah budeč ...

»A najvišja čednost« — končal je govornik —
 »če krivičo vsako, bratec, pretrpiš;
 če brez godrnjanja nosiš jarem sužnji
 ter če duh nevolje slehern zatajiš!

»To je volja božja, poslušavci moji,
in tako naš prorok Mohamed uči!
Skromnost in ponižnost pa pohlevnost ovčja —
čednosti najlepše, zlate to so tri!«

XXI. Fotografija.

Ii zver, ti zver!... Je-li mogoče?! Debelo, jezno me je gledal;
In to dandanes!... Zblaznel bi... iskriale so se mu oči...
Lasje mi vstajejo pokoncu... napenjale po licih žile
S človeškim licem divja zver! in tresle so se mu roké.

Krvi sledovi, strah in groza, Zdaj plane name! — sem si mislil —
kjerkoli hodil sem te dni; Zadavi me!... a glej, a glej!
poklanih moških videl trupla Ironski samo nasmehlja se
in žen oskrunjenih povsod... na tronu stari grešnik ta!

Otrok nedolžnih dal si tudi, Smehlja se, pod kaftan poseže...
Herod ti novi, pomorit! »Tu glej« — ponosno reče kan —
Tako po tratah kosa ostra »podobo to v okviru zlatega
cvetlicam glave pokosi. in v diamantih, to poglej!

O zver, o zver, ti kan tatarski! Poznaš?... In to je kralj—krščanski!
O Džingiskan, o ti krvnik! In danes poslal mi jo je
Stotisoč si poklal kristjanov to fotografsko sliko svojo
v par dneh minolih — pa zakaj? in pa prisrčni svoj pozdrav!

Ljudi stotisoč in — nedolžnih... In nič, prav nič me ne obsoja,
Zakaj? Zato, da od gladu ničesar ne očita mi...
ne treba jim sedaj umreti Prijatelj zvest — mi piše v pismu —
in tresti več se pred teboj? ostane moj on še poslej!

Poznaš me, starega Pavliho, In to je, slišiš, mož ugliedan!
in veš, da se te ne bojim!... Ne misli vsakdo, kakor ti!
Tako govoril Džingiskanu, Premehkega srca si menda —
levite take sem mu bral... kaj ne, Pavliha? — Hahaha!«

A. Aškerc.

Težko.

Spisala Zofija Kvedrova.

topala je po ulici počasi, premišljeno. Včasih se je ustavila pred kakim razložnim oknom, raztreseno zrla na živobojne tkanine, čipkaste ogrtače in mnogovrstne slamnike, potem pa zopet enakomerno korakala dalje.

Zdaj in zdaj so se ji naježile obrvi, visoko čelo se ji nabralo v gube, in ustnice se jezno stisnile skupaj.

»Vse nič!« je mrmrala in temno zrla predse. Človek se trudi in trudi, pa ni vse skupaj nič! Kako naj neki živim s petnajstimi goldinarji na mesec. Še sedaj s petindvajsetimi sem komaj prebijala, pa naj zdaj s petnajstimi!«

Jezno je vzdihnila, zamahnila s solnčnikom ter zopet računala v mislih.

»Za deset goldinarjev še stanovanja in hrane ne dobim! . . . In še — lačna bom in spala bom s kako tolpo otrok v eni sobi. Pa če tudi dobim, kaj naj počnem s tistimi petimi goldinarčki za obleko in obutel! — Še za par črevljev ni — in hoditi ne morem raztrgana!« . . .

»Da, ko bi . . . ko bi . . . ! Pa ne, ne? . . . Zdaj sem vsaj poštena in potem . . . ? Ne, ne! Bolje lačna pa poštena, nego bogata pa . . . ! Kaj še pomišljam, čas je že!« in vzravnala se je, ponosno dvignila glavo in z lehkimi koraki krenila okrog vogla v drugo ulico.

Tam se je nad steklenimi vrati in velikimi razložnimi okni sredi med drugimi svetil napis »Eduard Winter«. Tjakaj je krenila, nabrala ustnice pred vrati v lahen posmeh in pritisnila na kljuko.

»A, gospodična Frida! Klanjam se,« je kričalo par trgovskih pomočnikov izza dolge prodajalne mize.

»Dobro jutro!« se je odzvala le-ta, se obrnila proti starejšemu izmed njih in vprašala:

»Je-li šef v komtoarju?«

»Da, gospodična,« ji je pritrdil oni, zamišljeno si pogladil sivkasto brado in dejal.

»Gospodična, nekaj bi vam svetoval.«

»Kaj li neki, gospod Perše?«

»Pomirite se s šefom; sicer ne vem, kaj je prišlo vmes, a mislil bi, da bi utegnil ta hitri izstop iz naše prodajalnice imeti neljubih posledic za vas.«

»Hvala! a jaz se ne bojim nikakih posledic,« ga je zavrnila Frida odločno in skoro malo užaljena.

»Oprostite, nisem vas hotel žaliti! Svetoval sem vam iz najboljšega namena. Hotel sem le še pripomniti, da to ne bi bilo tako težko za vas, ker naš šef do danes še ni najel druge blagajničarke.«

»Še enkrat hvala, pa jaz sem že drugje sprejela službo.«

Podala je roko staremu komiju, ga pogledala hvaležno in odšla prek prodajalnice skozi majhen hodnik v komtoar.

Noga ji je zastala na pragu, a odločno si je pogladila lase s čela in potrkala kratko in trdo.

Vstopila je. Pri visokem pultu blizu vrat je vpisaval stari, naglušni knjigovodja znesek za zneskom v veliko trgovsko knjigo, pri mizi je sedel mladi, bojazljivi praktikant in prepisaval račune, na sredi pa je sam šef Eduard Winter zgibal bankovce ter jih urejeval v masivni železni blagajnici. Njegovo tolsto lice se je malce nasmešilo, oči pa so se zasvetile, ko je vstopila Frida.

»Aha, saj sem vedel,« je mrmral zadovoljno v svojo rdečkasto brado, vtaknil bankovce v predal in zaprl težka, debela vrata denarnice.

»O, gospodična Frida?! — Takoj napraviva račun.« —

»Prosim, Fred, pojdite s to menico k Lenassiju, vi pa, gospod Gutman, prosim, bodite toliko prijazni in stopite doli v prodajalnico ter vprašajte, če so blago, ki je namenjeno za K., že odpravili na kolodvor.«

Mladi praktikant je takoj pobral klobuk in izginil med vrati, in tudi stari knjigovodja je pozorno odložil pero ter počasno odšel v prodajalnico. Frida je proseče uprla vanj svoje temne oči, a stari knjigovodja ni opazil nje bojazljivega pogleda.

»Tako, golobičica, zdaj sva sama! — O saj sem vedel, da se premislite!«

In stopil je bliže ter nagnil svoj tolsti obraz k njenemu licu. Ona pa se je odmaknila korak od njega, mu hladno in ponosno pogledala v oko in dejala:

»Kaj ste vedeli, in kaj mi je treba premišljevat? — Prišla sem, da mi izplačate moj zaslužek ter napravite izpričevalo.«

»Glej, glej, še vedno trmasta. — Kaj pa počnete, če izstopite pri meni? Zvedel sem, da vstopite k Friedrichu za prodajalničarko. No čestitam!«

»Ne potrebujem vaše čestitke, prosim in zahtevam samo, da mi daste, kar mi gre.«

»Ej Frida, bodite pametna, postanite moja! Česa vam bo manjkalo?«

In zopet se ji je bližal. Poželjivo so objemale njegove male sive oči njeno vitko postavo, drzno ji je ovil roko okrog pasu in jo pritisnil k sebi.

Jezno se mu je ona iztrgala, ga pahnila od sebe ter mu siknila v obraz:

»Gnusite se mi, gnusite! — Česa bi mi manjkalo?! Haha! Revno dekle sem, pa sem poštena! — Z vami ne govorim več, pošljem pa postrežka, kateremu izročite, kar mi gre! — Mislim, da mi ne utajate plače, četudi ste i za to dovolj podli!«

In ponosno je šla venkaj na ulico. Solza ji je prilezla izpod gostih trepalnic ter jo zapekla na licu. Energično je obrisala z malim robcem nje sled ter enako počasi in premišljeno stopala v predmestje, kjer je v majhni trgovini nekega Friedricha vstopila za prodajalničarko in se vsaki dan enajst ur žrtvovala pridu svojega gospodarja za borno plačo petnajstih goldinarjev na mesec.

* * *

Upala je spočetka, da dobi kako boljšo službo, a varala se je. Minilo je že skoro leto, in še vedno je prodajala v mali ulici v predmestju. Poiskala si je pri neki perici stanovanje, kjer je za 10 gl. na mesec vsaki dan opoldne in zvečer smela zajeti par žlic iz skupne sklede in si zvečer na tleh iz stare slamnice napraviti ležišče.

Shujšala je, da jo je bilo jedva spoznati. Parkrat že je srečala prejšnjega svojega gospodarja, bogatega Winterja, a vselej je na njegove opazke odgovorila:

»Pustite me, jaz sem poštena.«

Očrniti jo je hotel tudi njenemu sedanjemu gospodarju, da bi jo izgnal iz službe in bi tem gotovejše padla njemu v roke, pa

povedala je resnico staremu Friedrichu, in le-ta je verjel nji, a ne Winterju.

Ob nedeljah popoldne je hodila v park, kjer je sedla na kako klopico in zrla na ljudi, ki so hodili mimo srečnih obrazov in veselih lic. Včasih se je kdo površno ozrl na njo, pa nihče se ni ustavil pred njo. Saj je bila sama brez sorodnikov, brez prijateljev!

* * *

Zopet je počasno stopala v staromodnem, temnem krilu po živahnih ulicah. Brezčutno je zrla predse, in njen ozki, blede obraz je izražal nje mučno, žalostno življenje.

Opoldne je použila komaj nekoliko vodene juhe in par krompirčkov. Veselo so hiteli ljudje mimo nje, njo pa je nadlegoval glad.

Mehanično je segla v žep in začutila nekaj drobiža. Hotela si je sicer s tem kupiti nove rokavice, ker stare so bile že toliko raztrgane, da jih ni mogla nič več zašiti, a glad je huda reč. Pogledala je okrog sebe, ni li morda kaka pekarnica v bližini, da bi si kupila žemljo, pa le svetla okna neke sladličarnice so se bleščala onkraj ulic.

»V sladličarnico pojdem,« je mislila. »Veselja itak nimam nikakega, ondi pa bom lahko brala kak časopis.«

Kmalu je stala pred buffetom v sladličarnici ter s suhimi očmi iskala večjega kosca. Poiskala je prazno mizico v ozadju, kjer je ležalo nekaj ilustrovanih časnikov, ter primaknila zraven s črnim usnjem prevlečen stolec.

Počasi je razrezavala mali kosček torte, počasi devala v usta in tiho slonela pri mizi.

Pri prednjih oknih je sedelo nekaj dijakov, blizu nje pa so poleg čokoladne torte pokušale štiri elegantne dame rdečkasti malinovec v vitkih kupicah. Spočetka se ni zmenila zanje, a potem je vendar z interesom pogledavala lepe toalete in dragocene klobuke neznane četverice.

Oj, kako so se bleščale zapestnice pri oni, in kako divno se je svetlikala krasna velika broša pri drugi! —

In zrla je tja na tujke velikih, vročih oči, v srcu pa jo je nekaj peklo in žgalo, in malo da se je ni polastila zavist.

»Ah, to vam je diven škandal, ta afera polkovnice N. z vojaškim zdravnikom B.«, je pripovedovala ena izmed njih.

»Ha ha! saj ona je prelepa za starega polkovnika, zdravniku jo bolj privoščim,« se je smejala druga.

Frida pa je poslušala pri svoji mizici ter pobirala mrvice s krožnika.

»Da, da, lepa pa je res ta polkovnica, lepa,« je pritrjevala tretja izmed četverih.

»Jaz pa se čisto nič ne čudim niti nji niti njemu,« se je oglasila zadnja in dostavila: »Težko je biti poštenemu dandanes, težko!«

In one tri so ponavljale za njo:

»Oh, da, težko je ostati poštenemu, težko!«

In zapestnice in dragoceno nakitje se je bleščalo, in svila je šumela.

»Težko, težko!«

Frida je zastokala pri svoji mizi. Vstala je in plačala svojo desetico pri buffetu.

Ha, ha! polkovnici naj je težko ostati pošteni, polkovnici, ki ima vsega dovolj, ki se ji demanti blešče v uhanih, oni je težko biti pošteni, a nji, nji, ki se niti enkrat na dan ne nasiti popolnoma, nji . . . kaj pa nji . . . ?

In zasmejala se je rezko.

Ha ha! Pesek jo bode skozi raztrgane podplate, in obleka se ji trga ob šivih; prsti ji gledajo skozi luknjaste rokavice, in trakovi na slamniku so že davno izgubili prvotno barvo.

Kako grenko je, premišljevatí svoje siromaštvo!

Pa kdo bi mislil na to! Domov pojde — mrak že lega na mesto. — Kako dolgo je blodila okrog . . . in kam li je zašla? —

Ozre se, pogleda kvišku, in pozlačene zlate črke se ji posvetijo: »Eduard Winter«.

Strese se; s široko odprtimi očmi strmi tja na desko. Zdi se ji, da se črke potezavajo, da se kakor kača iztezajo proti nji. Mehansko prebere še enkrat: »Eduard Winter« . . .

Tako čuden, tuj se ji zdi lastni glas. Rada bi šla proč, a ne more se ganiti z mesta . . .

Roko začuti na rami, nekako topo, brez volje se obrne, kri ji zastane — pred njo stoji Winter.

»Aj, aj, tako sama tu na ulici! — Pojdiva raje k meni v stanovanje; tam se na mehkem divanu lahko kaj pomeniva in poživiva s penečim šampanjcem.«

Roka na njeni rami je postajala težja, njegov vroči dih se ji zdel dušljiv, in njegove male sive oči so zrle vanjo, kakor zver^z gleda na svoj plen.

»Ali greva, srčece?« je dejal še enkrat, in ona se je zavedela. Ustrašila se je njega in sama sebe, da stoji tu pred njim; stresnila je z ramo, da je njegova roka spolzela z njé, zatem pa urno in molče se obrnila ter odhitela od njega.

Nekoliko osupel je stal on, zaklel robato med zobmi in gledal za njo.

»Fletno dekletce! Škoda! — E, čemu — kakor ne bi bilo drugih.«

In drugo jutro je zopet stopala v malo predmestno prodajalnico v oguljeni obleki lačna — a poštena. —

Na vasi.

O, to bilo v vasi
spet je govornice!
Stikale so glave
žene in device ...

»Ni še mesec celi
— mesec menda bo —
,Ne v nedeljo bode,
da je vzel slovo.«

»Šel je v svet.« — ,Odpusti
greh ta naj mu Bog!
»Ha — naj raje bode
mu kaznitelj strog!«

»Revo je zapustil —
samo je s sramoto.«
,Ej, in starši kleli,
tepli so siroto ...«

»»Kaj siroto! — Dekle
ni ničvredno bilo ...«
,Toda, kdo bi mislil,
da bo to storilo.«

»»Sama se vmorila!«
»Bog nas čuvaj greha!«
»»No, da me smo boljše,
to nam je uteha.«

,Toda starši ... starši ...
mati se mi smili.«
»»Kdo je kriv? — Bi hčerko
Boljše odgojili!«

»Že pred letom jaz sem
rekla in dejala,
da ta stvar pač slabo
bode se končala.«

,Milosten siroti
Bog dobrotni bodi!
»»Kaj ...? Po njenih delih
jo Pravični sodi ...«

Mnogo so in strogo
ženske govorile —
Da bi svoje raje
madeže umile ...

Dolenc.

O poezijah Jenkovih.

— Spisal dr. Janko Bezjak.

Paton pravi v nekem razgovoru, da je pesnik »*αὐτὸν γὰρ καὶ καὶ πνεύρον καὶ ἰσχύον*«, in da more le takrat kaj vrednega ustvariti, kadar je navdušen in poln božjega duha. Mora torej imeti povod, da se navduši in svojo dušo izlije v pesmi. Ta je pravi pesnik, zlasti pravi lirik, kdor zloži vsako pesem, gnan po neki notranji sili. Tako je pel Goethe, tako naš Prešeren. Nobeden drug ni pravi pesnik, naj se njegove pesmi odlikujejo še po tako zvonkem in lepem jeziku, še po tako krasni zunanji obliki: pesem ostane mrzla in ne more navdehniti bravca, ako se ni porodila v globini pesnikovega srca.

Zato pa je možno, iz pesmi pravega pesnika posneti in naslikati podobo njegovega duševnega življenja. A vsi duševni pojavi so tesno spojeni s telesom, z vnanjim, nas obdajajočim svetom; zato so pesmi pravega pesnika tudi zrcalo vsega življenja njegovega.

Jenko je bil pravi pesnik; zaradi tega nam njegove poezije odpirajo globok pogled v duševno življenje njegovo: kažejo nam njegovo čisto dušo, njegovo plemenito mišljenje, njegovo žalostno usodo.

V sledečih vrstah poskušamo Jenkovo življenje posneti po njegovih pesmih. Možno, da bo naša podoba preveč vzorna; a ne stavimo si naloge, da bi znanstveno raztelesili omenjene pesmi, ampak povzdiguvali in navdušili bi radi drage bravce, kakor smo se tudi sami povzdiguvali in navduševali, premišljujoč poezije Jenkove.

Kaka je bila usoda Jenkova, to je pač znano vsakemu olikanemu Slovencu; kako se je moral ves čas svojega življenja boriti za vsakdanji kruh, kako je prenašal bedo in edinščino, kako je moral že mladenič piti grenko čašo spoznanja: o vsem tem nam pripoveduje slovstvena zgodovina, vse to pa nam še jasnejše slikajo njegove pesmi . . .

Nadepoln mladenič je šel na vseučilišče, zidaje si v duhu zlate gradove:

»Občutkov, ki nežno sree
Mladeniču poje in tope,
Kak' polno jih poje je bilo!«

Tako poje v pesmi »Naj bo«. A kmalu je spoznal in se pričel, da hitro izgine vsa lepota, katero si slika mladi človek s svojo živo domišljivostjo; da vsi vzori so le morska pena, ki se razdrobi

ob najmanjšem kamenčku in spuhti v sinji zrak; da »strogo terjajoča stiska življenja« ne prizanaša tistemu, pri komer se je oglasila, da je zares »dira necessitas«, kakor poje Horacij.

Drugi imajo vsaj lepo mladost, če jih tudi pozneje dolete razne nezgode; naš pesnik pa niti te ni imel. Otožno nam postaje srce, ko čitamo v pesmi »Ptici« sledeče vrstice:

»Star sedemnajst še komaj let,
Zaničeval ves sem svet.
In vem, da v srečo to mi ni,
Pa mi srce tako veli.«

A komaj mu je izginila ta oblačna mladost, je okusil »grenkost in žolč pregotove resnice«:

»Da vsega, kar up nam obeta,
Pozneje, ko pridejo leta,
Ne spolnijo nam polovice.« (»Naj bo«.)

Ljudje se krog njega vrste, se smejejo in vesele; le njegov duh je teman, »nikomur nič ne govori«. (»Ptici«.)

Zaradi tega si želi daleč, daleč tja, kjer ni žalosti in težav. Ne-prestana želja ga sili v daljino, kakor moč neznana, ki žene valove:

»Šel bi čez planjave,
Šel bi čez višine,
Da me žalost mine.
In srca težave.« (»Želja«.)

Čudno enaka sta si Prešeren in Jenko v ti tožni usodi! Oba sta se trudila v večnih skrbah za vsakdanji kruh; obeh mladost je bila mračna, a še mračnejša njiju moška doba.

Vsakogar globoko prešine in pretrese žalostno-bridka oda Prešernova »Slovo od mladosti«, v kateri si pesnik nazaj želi »dni lepših polovico«, dasi mu niso prinašali dosti cvetja, dosti upa, dasi je njih zarja bila temna, dasi so že takrat »pogosto rjule viharjev jeze«. —

Tako tudi Jenko zastonj vzdihuje po tem, kar je srce izgubilo, vedoč, da se ne povrne nikdar več. A pred njim reži »negotovo usoda prihodnjih dni«; in ta usoda ga je obdajala vse življenje ter ga spremila celo do groba.

Sam se v pesmi »Korak v življenje« prisposodablja mornarju, katerega sredi grozne širjave morske strašita grom in blisk, katerega mečejo valovi in vetrovi semtertja, dokler se mu barka ne razbije na skritem robu. Hrepenč se je napolil »v šumni vrtinec življenja«, stopil na ladjo, da bi »jadral za srečo nerazjasnjeno«. Toda glej! Morje lažnivo ga ni privedlo do zaželjenega brega: krog in krog ga obdajajo silna brezna. Z obupnim srcem se torej obrne proti nebesom, moleč:

»Zvezde prijazne,
Pot mi kažite,
Srečni vetrovi,
Čoln mi vodite!«

Čuti se preslabega, da bi mogel prenašati sile in nadloge, ki ga more; zatorej išče pri Bogu pomoči, proseč »V brezupnosti«:

»Moči, moči mi daj, moj Bog!
Da, ko napade me obup,
Ne vklonim silam se nadlog,
Jim stanovitnost stavim vkljub.«

Ni bil tako srečen kakor Horacij, ni imel nobenega Mecenata; torej ni mogel s takim ponosom in s tako samozavestjo zapeti:

»Si totus illabatur orbis,
impavidum feriunt ruinae.« —

ampak Boga je moral prositi moči,

»Tak krepke kakor zid gora,
Da, če se ruši svet okrog,
Propast me najde še moža!«

A vso svojo stiskano dušo, vse gorje, kar ga je doživel, je izlil v svojo žalostno-grenko pesem »Trojno gorje«. Levec pravi o nji v »Zvonu« leta 1879., da mu je s solzami porosila lice, ko jo je prvič čital pred petnajstimi leti in samo napol umel, in da mu vsekdar čudovito pretrese srce, kadar jo čita. Kako pa tudi ne! Saj je ta pesem zares »divjeobupni krik iz prsi plemenitega, ponosnega moža«. Tudi marsikdo izmed nas bi mogel iz globine otožnega srca svojega vzdihniti z Jenkom:

Gorje, kdor nima doma,
Kdor ni nikjer sam svoj gospod;
Naj križem svet preroma,
Saj vendar tujec je povsod.

Gorje, kdor se useda
Za tujo mizo žive dni;
Vsak grižljaj mu preseda,
Požirek vsak mu zagreni.

Gorje, kdor zatajiti
Prisiljen voljo in srce,
Bedakom posoditi
Čas mora, glavo in roke . . .«

Oh! kako si želi peruti, da bi premeril neizmerni svet in si poiskal miren kot, »kjer bil bi sam in svoj gospod«, kjer bi si pomiril strastno srce in za vekomaj pozabil vse, kar je bil doživel. (»Želje«) . . .

Naposled se mu je nemila usoda nekoliko ublažila; zato odmeva v pesmi »Izpremembra« iz njegovih strun zopet upapoln glas:

»Zopet pihljaje nada me vabi,
Njeno hladilno okušam že slast:
Miru odpira se prazno srce,

Rane zastaranje sčasoma celi,
V jasni prihodnosti tužnoveseli
Giče iz srca ognjeno gorje.«. —

Toda ni mu bilo dano uživati dolgo novega, vsaj nekaj mirnejšega življenja, ki mu je zasijalo, ko je prišel za koncipijenta k dr. Prevcu v Kamnik in pozneje v Kranj: dne 18. vinotoka leta 1869. je tožni glas mrtvaškega zvonu oznanil bridko novico, da je nehalo biti plemenito srce slovenskega pesnika . . .

Vendar pa je tudi naš pesnik, kratek čas sicer, užival največjo blaženost, ki je usojena človeškemu srcu, in ki je tudi njemu s sladkim upom napajala srce: prva čista ljubezen do izvoljene device. Brez želje in brez nade so mu tedaj tekli dnevi, ko ga doleti pogled od nje — tako pravi v pesmi »Moč ljubezni« — rajski občutki so se ga polastili in ga čisto prestvarili . . . Toda zdajci mu je srce izpremenjeno; zdi se mu, da ptica v grmovju ne prepeva več veselo, da zvezdice na nebu žalostno blešče, dasi je vse, kakor je bilo poprej; samo pesnik tega ne čuti, njemu se zdi vse drugačno, kajti — »srce mu je zbolelo«. (»Izpremenjeno srce«.)

Blizu njenih duri posluša in pije z upajočim srcem njene glasne pesmi, ki jih ona poje k strunam. Vendar si ne upa pritisniti kljucke. Solza mu lice namaka, »lita zastoj«, kajti ona je ne vidi. (»Pred durmi«.)

Da jo ljubi, ji je znano; da ga tudi ona ljubi, to pesnik ve; a vendar se ga deklica še ogiblje. Zato jo prosi:

»Pusti strah in moja bodi,
V dar srce ti podelim;
Bog nebeški sam naj sodi,
Kaj poklonil sem ti z njim.« (»Prošnja«) . . .

Naposled deklica usliši njegovo milo prošnjo in mu seže v roko: odslej čuti novo moč življenja v svojih žilah, nova moč mu pretresa ude, in zemlja se mu je pretvorila v nebesa.

Sedaj pa hoče kakor Prešeren le popevati o svoji izvoljenki; njegova pesem bo nosila njeno hvalo križem svet in se bo glasila še v poznih letih iz ust mladeniških. (»Moja pesem«.)

In pozneje, ko bodo njegove pesmi tiskane in pojdejo po belem svetu,

»Tud' ti dobila ene boš,
V rdeče usnje vezane,
In z zlatom bodo rezane.
Oj, beri jih, preberi vse,
Saj tebi so napisane!« (»Namen mojih pesmi«) . . .

Ko že ves svet spava, še njegovo srce vedno čuje, njo obiskuje in v veselju plava. Poleg tega pa snuje pesmi zlate — zanjo, ki jih pošlje med svoje brate, da jo razglasijo po vsi domovini, »koderkoli živijo majke Slave sini«. (»Po noči«) . . .

A vendar svet ne bo zvedel njenega imena:

»Očitno ga izročil nisem smel,
Skrivaj povedati ga nisem hotel.« (»Skrivnost«) . . .

Pa tudi rajska doba ljubezni je skoraj preminila, in prišel je bridki čas ločitve. Naj jima tudi srce žalosti poka, pomagati ni. Prosi jo, naj ga ne vpraša, kdaj se bodeta zopet videla:

»Mogoče kedaj,
Mogoče nikdar;
Le roko podaj,
In — Bog te obvar'!« (»Slovo«) . . .

Kakor temen oblak, ki pride izza gora ter polagoma zatemni vse nebo, tako je po ločitvi tudi na njegovo srce legla tožna misel. (»Po ločitvi«) . . .

Že biva daleč, daleč od nje, a vedno misli nanjo. Prosi torej svojo pesem:

»Pesem, pojdi mloglasna,	Ko zamišljena si praz
V noči plavaj tje do nje,	S čuti sladkimi srce,
Ko jo zvezde, luna jasna	Pesem, tvoje žale glase
Z spanja mirnega buče.	Naj nje usta ponove.« (»V tihl noči«.)

Ne more je pozabiti. V deseterih »Obujenkah« nam živo in ljubeznivo riše žalostnovesele spomine prejšnje ljubezni in ločitve. Iskopal je globoko jamo in dejal vanjo vso nekdanjo ljubezen ter spomin nekdanjih ran; nanjo pa je zavalil kamen, da ne bi mogla na dan.

Toda kakor se po noči gomile odpirajo mrtvim, ki tačas zadobe novo življenje, tako se tudi njemu godi:

»In tako se meni čazi	Vstanejo nekdanje sanje
Kamen s srca odvali,	In spomin skelečih ran;
Ter iz groba se oglasi	Moč ljubezni se nekdanje
Sreča mi nekdanjih dni.	Spot prikaže mi na dan.«

Spominja se, kako je bil srečen pri nji; skupaj sta sedela pri slabo brleči sveči, zunaj je dež curkom lil, je nevihta vila, a tega jima ni bilo mar: lep večer jima je bil v nji ljubezni. (I.) Že mu je žal, da se je ločil, da se je od nje poslovil za vsekar, rekoč: »Zdrava boči vekomaj«; noga je sicer silila pesnika naprej, toda srce se mu je ustavljalo, ponavljaje dane prisego. Vendar:

»Davno žal je nogam djanja,
Žal jezika besedi;

Srce vedno le preganja,
Ponoviti blage dni« (III.)

Sicer ve in je prepričan, da mu je odpustila, pa on si ne bo odpustil nikdar, da je šel. (II.) Rana, katero mu je zadala ločitev, se ne zaceli, ampak vedno huje krvavi. (IV.) Odkar sta ločena, šteje ure, šteje dni:

»Z ur so mesci, 'z dni so leta,
Mescev, let pa konca ni!«

Pomlad se je sicer vrnila, petje slavcev se zopet vzbudilo, zemlja se zopet v cvetje zagrnila, a za njega ni pomladi več. (VI.)

Da bi se prepričal, mu je li še zvesta, gleda in povprašuje kakor Prešeren zvezde; toda zvezde se skrivajo njegovim očem za oblake, ne da bi dale odgovor, ali pa mrzle brle iz daljine; nič ne čutijo, nič ne govore — brez občutka so. (V. VIII.)

Kadar pa mu glava težka zaspi, hiti njega duh na perotih k nji čez hribe in doline . . . in ji položi trudno glavo v naročje; ona pa mu poljubljuje mlado lice, brišoč »radostne solzice, ki mu iz oči teko«. (VII.) . . .

Tako tudi njemu, kakor Prešernu, vsaki dan obnovi vsekane rane; toda pesnik upa, da se mu srce vendar enkrat pomiri. Torej sklene svoje »Obujenke«, rekoč:

»V teku, ki teko ga leta	Srce bo se umirilo,
Ti se premenila boš	Zginil čas bo sladkih sanj;
V modro ženo iz dekleta,	Nič ne bo se ohranilo
Jaz bom iz mladenč'a mož.	Kot solze v spominu nanj . . .«

A tudi Jenkovi ljubezni je bil naposled usojen konec, kakršen je skoraj vsaki prvi ljubezni; srce se mu je pomirilo in ohladilo, in v pesmi »Za slovo« pravi, da brezmiselno živi, ne da bi vpraševal, kaj ga čaka, ona pa da si želi pokojnega stanu in skrbnega možaka, in svoje trezno modrovanje skončuje tako-le:

»Kar mora bit', naj se zgodi,
Vsak svojo pot hodiiva,
Na levo jaz, na desno ti,
Kar b'lo je, pozabiva!«

Vendar ne more zamolčati očitka, da mu je vzela up, s katerim si je v nesreči vsaj sladil prihodnje dni; sedaj pa stoji žalosten kakor »polomljeno drevo, ki zeleno več ne bo«. Torej jo prosi:

»Daj mi sladki up nazaj!
Mnogo še ne štejem let,
Kaj brez njega čem počet' ?
Reci, dekle, kaj?« (»Izgubljeni up«.) —

Naposled se je umiril popolnoma. Z rezko satiro, kakor Heine, se celo sam sebi roga, da jo je ljubil tako neumno! (»Pred sodnim stolom«.)

* * *

Poleg te sladke prve ljubezni do izvoljene device je gojil naš pesnik še drugo, svetejšo in iskrenejšo ljubezen: bil je Sloven z dušo in telesom ter se je oklepil z vso močjo strastnega srca svojega naroda, ne samo slovenskega, ampak slovanskega sploh. Vse njegovo mišljenje in čuvstvovanje je navdajala želja, naj bi bili Slovani srečni in slavni. Žaloval je, da Slovenec nima ugleda, ne najde pravice; in ti trpki občutki so rodili najlepše njegove žalostinke:

»Bridka žalost me prešine,
Ko se spomnim domovine . . .

Kako rod za rodom gine,
To povest je domovine,
Vsemu svetu nepoznane,
Od nikogar spoštovane« (»Slovenska zgodovina«) . . .

»Tuji meč«, sovražnikov meč je kriv, da smo izgubili, kar je bilo nekdanj naše — kriv, da Adrijansko morje ni več slovansko; da ob njegovem bregu ne cveto več bela mesta slovanska; da se na njem ne vozijo več barke slovanske; da njih jadra ne nosijo imen slovanskih. (»Morje adrijansko«) . . .

»Trud in boj in rane,
Vse je izgubljeno!
Zlomljena je sablja,
Bratje pokopani,
Kar jih je ostalo,
Tujcem so podani«. (Obrazi VIII.)

To videč, prosi, da bi mu bilo dano, svoj narod ljubiti z isto ljubeznijo, katero je kralj Samo gojil v svojem hrabrem srcu. Ko bi vedel, kje leži črna jama, ki krije hrabro telo Samovo, bi pokleknil nanjo, poljubil zemljo in, klečeč nad njegovo rakvijo, bi si vlil njegovo gorečo ljubezen v želeče srce svoje:

»V pesmih glas bi svoj povzdignil,
Z njim Slovane bi navdihnil;
Tvojo vrednost rod spoznal,
Tebe vreden bi postal« . . .

Kakor upajoč otrok se obrača v drobni, a vendar tako pomenljivi, tako navdušeni »Molitvi« proti nebesom in prosi večnega stvarnika, njega, ki nas je ustvaril kakor »listja, trave«, ki je »pol sveta podaril sinom majke Slave« — prosi ga milo, iskreno, naj blagoslovi naša dela naših slabih rok; naj bo naš oče; naj se usmili

sirot; naj nam kaže pravo pot, ki vodi do sreče; naj nas krepi, da bomo brez strahu v pogumnem dejanju pokazali svetu sklepe svojega uma.

A naposled se je vzdignil Jenko, kakor neustrašen, bojevit junak! »Izvoljeni pesnik slovanske marseljeze«, kakor ga je imenoval Levec, pričakuje le od velikega boja slovanstvu rešenja.

Po vesoljnem neizmernem slovanskem svetu se dandanes poje in igra pesem, ki mora navdušiti vsakogar, kdor jo sliši; povsod se glase mogočne, plameneče besede:

»Naprej, zastava slave,	Z orožjem in desnico
Na boj, junaška kri!	Nesimo vragu grom,
Za blagor očetnjave	Zapisat v kri pravico,
Naj puška govori!	Ki terja jo naš dom.« —

Sam sebe pesnik izpodbuja in navdušuje, zroč na valovito cve-toče polje, na mogočno se dvigajoče gore, na bistre vode prekrasne domovine. One pravijo rodu, »ki se dviga na dan«, da naj bo njegova volja tako krepka kakor so domače gore, a moč njegova tolika kakor sila njegovih rek, »ki trgajo jez in potresajo breg«.

»A mirnopolnosno srce naj ti bo,

Kot tvoje spomladi polje je cvetno!« (»Naše gore«) —

Tudi on ve, kako malo je mož, a še manj gospa in gospodičen, ki se ne sramujejo govoriti lepo donečega jezika slovenskega, in grenek sarkazem mu polni dušo ter mu sili v te-le vrstice:

»Pri zeleni mizi	Z družčino možakov
Moški ino ženske,	Gospodične zale
Družčina gospode	V našem so jeziku
Bila je slovanske.	Gladko vse kramljale.

Ves zavzet sem gledal,

Čudu sem se čudil,

Da iz sanj ležnivih

Zdajci sem se vzbudil.« (Obrazi IV.) —

On je vsekdar veren, ljubezni poln sin svojega naroda. V tujem mestu prosi »tujko ljubeznivo«, naj ne upira vanj svojih temnih oči; kajti že davno nosi v sebi verno ljubezen, ki ga spremlja »zmerom in povsod«, že davno »z vdanostjo neizmerno« ljubi slovanski rod. Naposled pa tujko vpraša:

»Lepa tujka, kako boš čutila

Ti udanost verno z menoj?

Reci, kako boš ti ljubila

Narod moj neizmerno z menoj?« (»Tujki«)

Koliko je pač še dandanes mladeničev slovenskih, kateri, hoteč si izvoliti spremljevalko za pot skozi življenje, zastavijo svoji izvoljenki isto vprašanje? O ti žalostni stvari naše požrtvovalne rodo-

ljubrosti najbolj pričajo slovenski očetje nemških in italijanskih otrok . . .

Zato pa smo živo uverjeni, da ni prazna pesnikova prisega napram svojim pobratimom:

»Da srce zvesto kakor zdaj

Ostalo bođe vekomaj.«

Sicer se je tudi on prepričal, da ne dočaka dneva rešitve, da se mu ne izpolnijo vroče želje, da bi še doživel ter videl narod slovenski prost in srečen; a trden up ga navdaja, da napoči tisti dan, ko njega ne bođe več:

»Ko jaz v gomili črni bom počival

In zelen mah poraste nad menoj,

Veselih časov srečo bo užival,

Imel bo jasne dneve narod moj.«

Ali se ne spominimo pri teh besedah Prešerna, ki v drugem sonetu »Sonetnega venca« pravi:

»Ko mi na zgodnjem grobu mah porase,

Vremena bodo Kranjcem se zjastile,

Jim mišji zvezde, kakor zdaj, sijale,

Jim pesmi bolj sloveče se glasile.«

Celo po smrti, meni Jenko, mu preživo srce ne bo našlo mira. Ko bo sto let spal v tistem grobu; ko se ne bo več poznalo, kje je stal njegov križec; ko bodo v neznanu deželi počivali vsi, kateri so z njim uživali nekdanje dni: takrat mu bo živo srce zopet zaigralo; takrat ga bo »z orjaško silo« gnalo v svet nazaj; takrat pojde ogledovat po dragi domovini, kjer bo cvetel nov rod, »sinov naših sinov«.

»Bom gledal, a' spolnile

Želje se se mi v tem,

Al' mirno v dnu gomile

Naprej počivat' smeta!« (»Po smrti«)

Zatorej hoče zvesto čuti nad svojim narodom. Na visoki Tatrinaj ga pokopljejo, da be njega duh mogel gledati na vse štiri strani sveta.

»Dokler bela zora

Dneva ne oznanj.« (Obrazi IX.) . . .

Tak je torej naš Jenko po svoji duši, po svojem značaju, kakršnega slikajo pesmi njegove.

Hočemo li pa Jenkove poezije še bolj spoznati ter jih popolnoma po njih vrednosti ceniti, je treba, da si jih ogledamo tudi z estetične strani!

(Dalje prihodnjič.)

Gojko Knafeljc.

Povest. Spisal Vaclav Slavec.

Prvi del.

I.

ospod Gojko Knafeljc je težko odprl krmežljave oči in globoko zdihlil. S kazavcem in sredincem desnice je potegnil prek oteklih vek in črno-rumenkastih obročev pod očmi in zopet globoko zdihlil. Takoj nato je pomolil izpod odeje debele, do komolca kosmate roke ter jih začel pretezati navzgor, na desno in levo, naprej in nazaj. Tako je telovadil nekoliko časa, a hipoma mu je šinila preko senc neka boleost, kakor bi mu bil kdo zabodel ostre konce šivank v črepino, in nehote so mu hkrati upadle roke ter mu same od sebe švignile na boleče mesto; in stiskajoč sence z vročimi dlanmi, je stokal: »Ah! Ah!« . . .

Gospod Gojko je zamižal in se obrnil v steno, še vedno tiščoč vroče sence. Za nekoliko trenutkov mu je ta bolečina preminila, a zdajci je začutil nekaj čudnega v svojem želodcu, nekaj pustega in plehkkega. In potegnil je kolena k sebi in se stisnil v klobčič kakor jež.

»Ah! Ah! — Zopet »maček«! In pa kakšen!«

Ležal je nekoliko časa mirno in izkušal zaspati. Toda v skladišču zraven sobe je nekaj zaropotalo; njegovi trgovski pomočniki so začeli premikati vreče, zaboje in kdo ve kaj še vse. In ropot je raste od minute do minute — kakor nalašč!

In gospod Gojko ni mogel več spati; pritisnil je na glavič električnega zvonca, in kmalu nato je vstopila starikava kuharica Neža.

»Danes je pa dolga, gospod! Moj Bog, kako se more prespati tako lepo jutro! Pa kaj se hoče! — zvečer vas noče biti od nikoder pred polnočjo; res čudno je, da se še tako lepo redite! Ako bi jaz delala tako, joj, te kože že davno ne bi bilo več!«

Prijela se je za velo lice in se zasmejala, da se je videla vrsta velikih dolgih, črnkastih zob.

»Molčite!« je dejal Gojko čemerno. »Pa prinesite hitro črno kavo, razumete — samo črno; pa celo limono iztisnite vanjo — in brez sladkorja! Razumete?«

Neža ne odgovori ničesar in se obrne.

»Pa prej še odgrnite zastor pri oknu«, doda Gojko.

Ko se je zastor skrčil kvišku, so se usuli v sobo zlati, rumenkasto-beli solnčni žarki ter zaplesali po svetličasti orehovi opravi, po omarah, postelji, mizi, po umivalniku, po preprogah, po tleh, po obleki, nerodno po stolah razmetani.

In gospoda Gojka je zaskelala ta svetloba v oči, in zaklopil jih je; a kmalu je začel mežikati, dokler se mu oči niso privadile nenavadnemu blišču.

Neža mu je med tem prinesla črno kavo, pripravljeno, kakor je bil velel, jo postavila na mizico pri postelji, nekaj zamrmrala ter odšla; ni ji bilo všeč, da se je bil gospod nanjo prej tako zadr.

Gojko je prijel skodelico s tresočo desnico in začel počasi srebati. In kakor bi s kavo prihajale vanj pametne misli, je zmajal nekolikokrat z glavo ter dejal poluglasno:

»Ne, tako življenje res ne velja! Neža ima prav! Kako je zunaj vse veselo! Ščinkovec poje na vrtu, po zraku plešejo mušice, zunaj skačejo otroci — a jaz si moram tukaj stiskati trebuh, srebati grenko in trpko žlabudro; in ko vstanem, bo treba izpirati glavo najmanj celo uro! Oh!«

Gospod Gojko je skesano zrl skozi okno na vrt in počasi lezel iz postelje.

Hotel se je držati pokoncu, a nekaj ga je tiščalo k tlom, da se je držal prihuljeno, kakor bi mu bila bolezen stopila v križec. In tako je lezel proti umivalniku, prijel vrč, pripognil glavo na skledo, hoteč ulivati vodo nanjo; a roka se mu je tresla, in voda mu je brizgnila za vrat. Odskočil je, kakor bi ga bil gad pičil.

»Neža, pomagaj!« je vzkliknil pri durih, ko je ta vprav šla mimo po hodniku.

»Za božjo voljo, kaj pa je?« se je prestrašila Neža, in takoj je bila pozabljena prejšnja jeza.

»Nič, nič! Samo ulivaj, ulivaj naravnost na glavo! Glej, da ne gre za vrat! — Oh, to je dobro, Neža!«

In Neža je ulivala ročno in počasi, občudujoč beli, debeli tilnik, prav na sredo temena, in to je hladilo, tako hladilo razbeljeno glavo.

»Oh, kako ste me ustrašili, gospod! Saj vedno pravim, da se vam ne bode zgodilo nič dobrega! Pa nočete poslušati! Ali naj grem še po en vrč?«

»Še, še! Pa hitro!«

Kmalu se je vrnila Neža s polnim vrčem, in zopet se je cedilo počasi in v dolgih curkih na teme in navzdol po kratkih, črnih lasih; in gospod Gojko se je drgnil s tolstima rokama po debeli glavi...

»Zdaj pa bo!« je dejal, ko je bil izlit že tretji vrč. »Oh, Neža, to je storilo dobro! Kadar bož imela ti mačka, pa ti vrnem!«

»Upam, da ne bo treba!« je dejala Neža — »kvečjemu drugo jutro po vaši — ženitnini«, je pristavila hudomušno.

»Kaj ne da, Neža, da bi bilo dobro, ako se oženim?« jo je hipoma vprašal gospod Gojko; — »saj ti ostaneš vendar še potem pri meni!«

Neža se zasmije, da se zopet pokažejo vsi zobje, ter pravi:

»Saj sem vedela, da bodete tudi danes o tem govoričili! Vselej, kadar pridete zvečer pozno domov, pa se zjutraj ženite!«

»Torej samo takrat, kadar imam »mačka?«

»Prav res, samo takrat«, pritrди Neža. »Kadar pa nekoliko dni delate in se držite doma, pa nikdar o tem ne zinetel«

»No, bodeš videla, zdaj bo menda res! Naveličal sem se tega ponočevanja.«

»Saj ste tudi zadnjič rekli tako!«

»Zdaj bo pa prav gotovo!«

»Pojdite, pojdite!« pravi Neža, stopicajoč počasi iz sobe.

Gospod Gojko se je začel oblačiti, si razčesal lase in jih ob ušesih nasvedričil; a vedno se je še držal nekam prihuljeno, in iz želodca se mu je izpahovalo.

»Prokleta!«

Sede na stol sredi sobe, nasloni lakti na kolena in glavo v dlani ter zaždi.

»Prokleta, nikamor ne morem, niti v prodajalnico! In toliko imam opraviti!« vzklikne hipoma in vstane. »Še nikdar mi ni bilo tako hudo! — Ali ta prokleti šampanjec — ta marsala — ta maraskin — ta konjak — ta — vrag vedi vsa imena — vse se danes meša in kako meša! Vrag naj me vzame, nikdar ne pojdem več tja — Da, da, Gojko, oženi se — oženi! — Edina tvoja rešitev!«

In s trdnim sklepom, da se oženi, stopi k oknu, spusti zastor in se zopet zvrne na posteljo . . .

»Naj pa bo!« izpregovori poluglasno in se obrne v steno . . .

Po sobi je bilo zopet vse tiho, temno, in tudi v skladišču za steno je ponehal šum. Slišalo se je samo enakomerno udarjanje nihala stare ure v dolgi, orehovi omarici: tik-tak, tik-tak.

* * *

Bilo je že poludvanajstih, ko se je gospod Gojko domislil, da je povabil po obedu na črno kavo nekoliko gospodov.

»Nič ne pomaga, pokoncu!« je zdihnil globoko ter privzdignil glavo, ki je bila težka kakor čeber.

Po ušesih so mu še šumele snočnje napitnice, posebno ona: »Že dolgo nismo pili ga, pili ga!« In nehote je začel prikimovati z glavo, in na tiho, v mislih mu je vedno brenčalo: »— pili ga, pili ga!«

Popravlil si je obleko, si še enkrat zmočil lase ter si jih razčesal, potem pa je lezel doli v prodajalnico.

V prodajalnici je bilo nekoliko ljudi, in pomočniki so se sukali okoli njih. Povzdignil je glavo, da se mu ne bi poznalo, kako je mačkast; toda bil je prepadel in bled, in oči so bile motne ter so ga sklele. Hotel je ljudem streči tudi sam; toda nič ni prav razumel, kaj želi ta ali oni. Vedno mu je še brnelo po ušesih: »— pili ga, pili ga!«

Odtaval je v svoj komtoar; tam se je spustil na stol in začel pregledovati račune. Spočetka so mu tudi ti plesali pred boljšečimi očmi po taktu neugnane napitnice: »— pili ga, pili ga!« A bolj ko se je vglabljal v številke, bolj je pozabljal »mačka«.

Ko je v bližnjem zvoniku zazvonil poldan, je bil gospod Gojko že na čistem, da je tudi v prošlem tednu več zapravlil nego zaslužil.

»Prokleti lopovi, kradejo mi!« je siknil skozi zobe in črno gledal skozi malo okence svoje trgovske pomočnike.

»In še ta teden mi je plačati več računov! Kje naj vzamem? — Prokleta! — Oh, drugo življenje bo treba pričeti . . . vse bom sam pregledoval, od jutra do večera tičal v prodajalnici — na prste jim gledal . . . Toda naj se še tako trudim, vsega ne morem nikakor sam opraviti! Res, zadnji čas je že, da se oženim! Edina ženitev je moje rešenje! Tukaj-le bova lepo sedela na tem prostorčku — jaz tukaj, ona tam — blizu okna. Jaz bodem pregledoval račune, a ona bode, ako bode hotela, tudi čitala, oba pa bodeva pazila, da gre tam-le notri vse prav! — Kadar bo dosti ljudstva, pa bodeva stopila tudi sama v prodajalnico in pomagala! . . . No zvečer pa pojdeva skupno po pol urice v kako družbo, a pazila bodeva, da prideva domov zarana, da bodeva zjutraj lahko vstala, čila in zdrava, ter opravljala zopet svoj posel!« . . .

In gospod Gojko je začel razmišljevati, kje bi se dobila nevesta — seveda nevesta z obilo doto, a tudi ponižna, krotka, prijazna in delavna.

V tem razmišljanju ga je motila Neža, ki je naznanila, da je obed pripravljen.

Gospod Gojko je obedoval skupaj s svojimi pomočniki. Navadno je pri obedu ves čas govoril, a danes je trdovratno molčal. Počasi je srebal juho — upirala se mu je; najbolj mu je še dišalo kisló zelje, poleg katerega je s trudom požvečil nekaj kosčkov govedine.

* * *

Točno ob eni uri so se pojavili pri Gojku Knafelju trije gospodje. Tudi oni so bili nekam prepadli, a pušili so vendar kakor Turki, da je bila obednica takoj vsa v dimu.

»Katerega naj vam pa ponudim, gospoda? Kaj praviš ti, Korliček?« je vprašal Gojko.

»Meni je enako! Pa daj najboljšega, če hoščeš!« je odgovoril učitelj Karel Weber tako naglo, da se ni razumela skoro nobena beseda.

»Ne, cvička prinesi — onega, ki si ga dobil iz Čateža; tisti bo za danes!« se je vtaknil vmes davčni kontrolor Bindišar.

»Brr . . . per dio . . . ne, že zdaj me trese,« se je zgrozil nad cvičkom grajščinski oskrbnik Šahar; »gospod učitelj ima prav — najboljšega gori!«

In Gojko je poklical Nežo.

»Liter onega, ki je v malem sodčku, takoj za vrati! Na ključ!« Gojko je nosil ključ do kleti vedno s seboj in navadno tudi hodil sam po vino v klet.

Neža ga pogleda, kakor bi hotela reči: »Že zopet se bo nekaj skuhalo!« Toda molče odide in donese steklenico, polno kakor solnce rumene, iskreče in se peneče tekočine.

Gojko natoči kozarce, vsi trčijo, in takoj so bile kupice prazne.

»To je najboljšé zdravilo proti mačku«, cmakne Šahar.

In res so jim kmalu rdela lica.

»Oh, ta pa da človeku poštenih misli!« zdihne Weber. »Po tem-le bi se pa dalo pisati!«

»Kaj vraga, ali imaš že zopet kako novelo »in petto«? vzklikne Bindišar.

»Kje jo pa priobčiš? Ali v »Slovenu« ali v »Narodu«?« vpraša Gojko.

Korliček zardi in odgovori elegiški, patetiški, a vendar naglo in hlastno: »O seveda, snov imam, izvrstno snov — kako bi se dala ta obdelati! Toda časa nimam — časa!«

»Da se pa vendar ne izgubi tako imenitna snov, nam jo povejte kar zdaj-le tukaj«, pravi Šahar. »Gotovo vsi ozdravimo po nji!«

Vsi se zasmejejo. Toda Korliček visokostno, pomilovalno pogleda oskrbnika, kakor bi hotel reči: »Kaj boš ti, ki se še nisi nikdar povzpел nad vsakdanjost, ki še nikdar nisi napisal poštenega, pravičnega stavka!«

Povsem dostojanstveno, a po svoji navadi naglo je začel pripovedovati:

»Bilo je pred enajstimi leti — gospoda, zapomnite si — pred enajstimi leti, ko smo nekega lepega dne sedeli nekateri tovariši skupaj v K . . . u v gostilnici pri »Črnem volu«. Bili smo dobre volje, in jaz sem ga imel že precej pod kapo, da sem uganjal raznotere burke.

Med nami je bil tudi kolega Tone z mlado svojo soprogo. In tedaj sem začutil potrebo, da sem Toneta nekoliko podražil, češ, ali še kaj zahaja k Malki? To je bila šveda samo šala, da bi opazoval učinek, ali je njegova Eva kaj ljubosumna. Toda, dragi prijatelji, ne svetoval bi vam nikdar takih nepremišljenih šal! Komaj sem izgovoril in se smehljaj, že je planil prijatelj Tone kvišku, pograbil posodo z žveplenkami, da so se mu v roki vžgale in bi se bil kmalu sam opekel; gledal je grdo, škripal z zobmi in mi hotel poriniti v glavo lončeno posodo; in komaj so mu to drugi tovariši ubranili. Jaz sem se hitel jako resno opravičevati, češ, da je to samo šala, nepremišljena šala. Tone se je res nekoliko potolažil, a onega veselja ni bilo več v družbi, in zelo slabe volje smo se razšli. — Od takrat se nisva s Tonetom več videla; a jaz sem se večkrat spomnil tistega dogodka in si stavljal vprašanje, kaj je neki bilo vzrok, da se je končala ona mladeniška šala od njegove strani tako resno, tako žalostno. In nisem si mogel odgovoriti! — Ali prijatelji moji, danes — čez enajst let — notabene: čez enajst let, sem naenkrat zvedel oni vzrok — danes sem dobil od nekdanjega prijatelja Toneta to-le pismo.«

Korliček potegne iz žepa list ter ga ponudi Šaharju.

»Čitajte vi, in potem sodite!«

Šahar vzame list in začne čitati glasno:

»Kolega!

Ko smo bili leta 18** pri izpitu v K . . . u, smo se sešli nekega dne v gostilnici pri »Črnem volu«. Tam je bila tudi moja soproga, moja mati in še neka druga oseba. Pri mizi si se nekako in že ne vem več natanko na kak način izrazil — moja soproga dobro ve, kako — kakor da bi bil jaz kdaj lazil okoli ženskih. Te Tvoje hudobne laži so mi napravile veliko prepira in greha v hiši,

in še dandanes moram trpeti radi Tvojega hudobnega jezika. Zatorej Te rotim: opraviči me, da se izkaže moja nedolžnost, in da spozna moja soproga, da ni res ono, kar si hudomušno izbleknil. Jaz hočem biti čist pred svojo soprogo!

Tvoj

Tone.«

Ko je Šahar prečital list, je nastala za nekaj hipcev tišina; a kmalu se je oglasil Gojko:

»Jej, jej!«

Za njim kontrolor:

»Ha, ha!«

»Na, ta je gotovo že pri oni priliki vedel, kaj tiči v njegovi soprogi; zato je tako zrojil. In zdaj se ta tepec še izpove. Ah, res imenitna snov; hočem videti, kaj napravite iz nje!« de Šahar malomarno in vrne list Korličku.

Ta ga vtika v žep, rekoč:

»Meni se pa vendar smili moj prijatelj, posebno, ker sem jaz neposredno kriv vse njegove nesreče!«

»Kaj mu misliš torej odpisati!« vpraša Gojko.

»Še enkrat mu hočem odgovoriti, da so bile one besede sama šala, in kako mi je žal, da sem jih kdaj izgovoril. Jaz nikakor nočem, da bi kdo trpel spričo mene. In vi vsi veste, da moj jezik res ni hudoben, da nikdar nisem še nikogar po nedolžnem obrekoval«, je javkal Korliček.

Šahar ga je nekoliko časa gledal z zaničljivim nasmehom okoli drobnih ustnic, a videti mu je bilo, da mu je že preveč; dejal je:

»Pišite mu raje, naj gre v mestu k zdravniku, ta naj mu pušča na glavi! In ako hočete še nadalje spričo tega javkati tudi vi, tedaj mu pišite, naj vas počaka, da pojmeta skupaj!«

»Bravo, Šahar! Živel Šahar!« je klical Bindišar in smatral zadevo dokončano.

Neža je morala prinesiti še drugi liter, a potem šele kavo.

Gospod Gojko se je zopet do dobrega segrel; in teklo mu je vino, kakor bi ga bil izlival na živo apno. Danes je bil četrtek, Korliček je bil torej prost; kontrolorju se tudi ni ljubilo v pisarnico, a Šahar je delal, kadar se mu je ljubilo; zato je družba lahko še dolgo časa posedela.

»Jutri pa dojde v »hotel« neka družina, katere še ti Gojko ne poznaš«, je omenil med drugim Šahar. »Anton Grahor, njegova gospa

in dve hčeri, jako ljubeznivi goski, ki bodeta imeli tudi nekaj pod palcem!»

»Lansko leto so bili že tukaj, še preden si ti Gojko vzel prodajalnico v zakup,« pravi Weber. »Vsi trški gospodje so noreli za dekletoma, kateri sta, mimogrede povedano, zelo prijetni, a pred vsem vrlo izobraženi. No, bo vsaj nekaj izpremembe v ti naši enoličnosti!«

Šahar se nagne proti Gojku in mu pošepne, toda vendar toliko glasno, da so slišali vsi:

»Vidiš, ena teh dveh bi bila zate! To je vsaj nekaj poštenega!«
Gojko se nasmeje. Všeč mu je bilo.

»Bodemo videli! — Neža, prinesi še liter!«

Vsi davišnji trdni sklepi Gojkovi so bili že splavali po vodi ali bolje po vinu, in nalival in pil je zopet ter niti enkrat ni pogledal, kaj se godi v prodajalnici. Pozno popoldne so se zopet vsi skupno napravili v »hotel«, a gospod Gojko si je drugo jutro moral vnovič zdraviti lase.

(Dalje prih.)

Rosa mystica.

Ii skrivnostni moj cvet, ti roža prekrasna!
Jaz sem te iskal,
mimo tebe sem šel in pogledal sem te —
in ves sem vztrepetal.

In moje srce zaslutilo je
tvojo tajno moč;
in moje srce začutilo je,
kak jasni se noč.

In v moji duši zacvelo je
zakladov nebroj;
vse bitje mi zahrepenelo je
za teboj, za teboj,
ti skrivnostni moj cvet, ti roža prekrasna!

O jaz sem bogat!
Pomagaj, pomagaj mi dvigniti,
moje duše zaklad . . .

Oto Zupančič.

Alfred Jensen.

Spisal A. Aškerc.

lajšano in pospešeno občevanje po suhem in po morju, naraščajoča moč časopistva in tiska sploh in pa tisto vprav »faustovsko« hrepenenje po znanju, ki označuje našo dobo . . . vse to zbližava dandanes vkljub vsem političnim nasprotstvom vendar posamezne narode tako zelo, kakor jih v prejšnjih časih nikdar ni.

Narodopis v najširšem pomenu besede je dobil velikanski pomen. Proučava se zemlja, proučava zgodovina, folkloristika, sociologija in biologija ter gospodarsko stanje posameznih narodov. Zlasti pa se študirata književnost in umetnost.

Književnost narodova — to je cvet in plod njegovega duha, to je individualnosti njegove pečat, to je odsev njegovega bistva, je rezultat vseh njegovih socialnih razmer, obenem pa je tudi merilo njegove veljave na svetu.

In kako intenzivno, teoretično in praktično, se proučavajo dandanes književnosti! Kar se ne more čitati v izvirniku, to se čita v prevodih.

Slovani nismo najzadnji, za katere se živo zanima izobraženi svet. Ni ga dandanes omikanca, ne v starem ne v novem delu sveta, ki ne bi bil užival kakega ruskega pisatelja vsaj v prevodu. Poljska literatura ima že zdavnaj mednarodni pomen. Čchi so zlasti v novejšem času ustvarili toliko dovršenega na polju poezije, da po pravici obračajo pozornost vse Evrope nase. Takisto južni Slovani s svojo književnostjo tujim narodom niso več nikaka — »terra incognita«.

O kulturnem delu Slovanov sploh in o poedinih plemenih posebej imajo Angleži, Francozi, Lahi in Nemci že po več bolj ali manj objektivno pisanih knjig in časopisov. V novejši dobi pa so se začeli zanimati za nas tudi Skandinavci.

Najtemeljitejši preiskovavec in poznavec slovanskega sveta med njimi pa je brez dvoma Šved, čigar ime je bilo že večkrat tiskano v »Zvonu« — Alfred Jensen.

* * *

Da dobim potrebnih podatkov o življenju in delovanju Jensenovem, sem naprosil njega samega, naj mi kaj pove o sebi; obrnil sem se pa tudi na že znanega nam slavnega švedskega pesnika,

grofa Snoilškega, po rodu Slovenca, ter na uredništvo göteborgskega dnevnika »Handels-och Sjöfarts-Tidning« . . .

Alfred (Anton) Jensen je bil porojen dne 30. septembra 1859. l. v Helsinglandu na severnem Švedskem. L. 1879. se je vpisal na vseučilišču v Upsali. Od l. 1884. do 1888. pa je bil član uredništva že imenovanega lista »Handels-och Sjöfarts-Tidning« v Göteborgu. Na göteborgski in stockholmski univerzi je tudi čital po en semester o Puškinu in njegovi dobi ter o Mickiewiczu. V gothenburškem izobraževalnem zavodu za delavce pa je predaval o Dubrovniku in o Jugoslovanstvu . . .

Jensen je prepotoval že vso Evropo. Poglavitni smoter njegovega življenja pa je menda samo ta: spoznavati slovansko kulturo, slovansko bistvo. Zato je prepotoval že ves slovanski svet. Sedaj ga vidimo v Moskvi, potem v Petrogradu, kje ob Volgi, ob Dnjepru ali Donu. Črez leto dni pa potuje po Črni gori; sedi mirno v kaki cetinjski kavarni, čita »Glas Crnogorca« ali pa je v gosteh pri knezu Nikiti. Črez nekaj mesecev se izprehaja morda že po Varšavi, »interviewa« razne poljske pisatelje, jo krene v Krakov ali Lvov in natanko, duhovito in humoristično opisuje svojim Švedom, kaj je videl in slišal.

Potem gre pogledat v Turčanski Sv. Martin k Slovakom in sklepa z njimi srčna prijateljstva . . . Ne mine leto, in naš prijatelj Jensen potuje peš črez Balkan. Ogleduje si Sofijo, Plovdiv in Tirnovo. Napravi izlet v Kazanlik, ko lepe mlade Bolgarke baš žanjejo rože . . . V Sofiji je čisto doma; pozna dobro vse politične in literarne struje tamošnje; obišče bolgarskega pesnika Vazova in napiše celo študijo o bolgarski poeziji. Iz Bolgarije jo mahne v Carigrad, kjer s strehe švedske poslaniške palače uživa divno štambulsko panoramo. O, pa kmalu ga lahko srečamo spet kje na severu, n. pr. na »Prikopech« v zlati Pragi! Morebiti je tisti mož, ki šeta z njim po ulici, Svato-
~~pruk Čech, Jaroslav Věrnický, dr. Masaryk, Neruda, kak Družik ali~~
 kaka druga znamenita oseba. Med Čehi je ravno tako doma kakor med Poljaki ali Bolgari . . . Toda srce mu ne da miru. Spet sedi v kupeju in se vozi v — Zagreb. Ko je proučil tukaj vseučilišče, akademijo, literaturo in politiko hrvaško — hajdi v srbski Belgrad! Koliko se tudi tukaj dobi snovi za zanimiv potopis! Toda — pojdemo dalje, n. pr. v Splet, v Dubrovnik ali pa v Bosno in Hercegovino! Sarajevo pozna tako kakor svoj Stöckholm, in Mostar mu je tako domač kakor Upsala, čeprav je slavno švedsko vseučiliško mesto baje dosti lepše nego hercegovinska stolica . . .

Kaj pa — na Slovenskem še ni bil Jensen? Pa že večkrat, ne samo enkrat! Pozna Ljubljano in Trst, Celje in Gorico; pozna naše politične boje, naše kulturne trude, uspehe in neuspehe; pozna precej našo literaturo, iz katere je nekaj poezij že tudi prevedel na švedski jezik . . .

Zares, pravi moderni Ahasver!

Gospod Jensen razume seveda vse slovanske jezike; nekatere tudi govori. Čita vse v izvornikih. Mene pa je prosil, naj mu dopisujem samo v slovenskem jeziku; on pa mi odgovarja v ruskem ali v nemškem jeziku.

Če se tudi v nemškem jeziku pogovarja s teboj, ne rabi nikdar nemških imen slovanskih mest; ne poreče ti: Prag, Cilli, Agram, Laibach, Triest, Görz, Moskau i. t. d. — ampak dosledno le: Praha, Celje, Zagreb, Ljubljana, Trst, Gorica, Moskva.

* * *

Alfred Jensen je vrhu tega, da je stalen dopisnik že imenovanega göteborgskega dnevnika ter še drugih švedskih in finskih časnikov, spisal že celo vrsto temeljitih študij in knjig o slovanstvu in o književnostih slovanskih.

Da čitatelji razvidijo, kako obširno in vsestransko je literarno delovanje Jensenovo, kolikor se ga tiče nas Slovanov, treba, da priobčim tukaj seznam vseh njegovih spisov. Na mojo posebno prošnjo mi je gospod Jensen sam sestavil ta-le seznam:

I. »Slavia«. Kulturne slike in popotni spomini od Volge do Dunava ter od Adrije do Bospora. Dva ilustrovana krasna zvezka. 750 strani.

Drugi del tega krasnega izdanja šteje 12 poglavij. Napisani tem poglavjem se glase: 1. Skoz Železna vrata. 2. Ob bregovih Save. (Med Slovenci v Ljubljani in na Bleškem jezeru.) — 3. Pri mohamedanskih Slovanih. — 4. V južnoslovanskih Atenah. — 5. Pri »carjevem edinem prijatelju«. — 6. Skoz Črno goró. — 7. Izlet po Srbiji. — 8. Velikosrbske sanjarije. — 9. Črez Balkan. — 10. Ferdinand in Sofija. — 11. Bolgarska bodočnost. — 12. Na poti v Carigrad . . .

II. »Germani in Slovani«. Spis za švedsko ljudsko knjižnico.

III. Dve knjigi (izvornih) poezij: »Po fjärran stig« (= »Po daljnjih potih«) in »Nya dikter« (= »Nove pesmi«). V njih je porabil Jensen te-le slovanske motive: »Sv. Nepomuk« (satira). — »Velika noč v pravoslavni vaški cerkvi«. — »V belih stepih«. — »Parobrod prognancev na Volgi«. — »Na Dunavu«. — »Rajsko veselje« (motiv iz Bosne). — »Ciganka«. — »Samostan na Cetinju«. — »Omer in Merima«. — »Kmetiški kralj« (Matija Gubec!). — »Margherita Spoletana«. — »Mrtvaški izprevod carjev«. — »Pet rož«. — »Črno jezero« (iz Šumave). — »Potopljeni zvon« (motivi z Bleda). — »Večer v Dubrovniku« . . .

IV. »Portreti ruskih pesnikov«. (Študije in življenjepisi.)

V. »Narodna lirika ruska«.

VI. »Essayi o Tolstem, Turgenjevu, Njekrasovu, Dostojevskem, Nadsonu . . .

VII. Prevodi iz ruskih pesnikov (v metru izvirnikov).

a) Puškin (Kavkaški ujetnik, Bahčisarajski fontan, Evgen Ognjegin, Rusalka, manjše pesmi).

b) Lermontov (Demon, Mery, manjše pesmi).

c) Turgenjev. (Pesmi v prozi.)

d) Aleksij Tolstoj. (Manjše pesmi.)

e) Gogolj (Taras Bulba, Majska noč).

f) Psevdonom Mikulič (Mimočka, novela).

g) Saltykov Ščedrin, satirik, (Guberske črtice).

k) Garšin. (Povesti.) —

VIII. Essayi o Mickiewiczu ter o pravljici o Tvardovskem (o poljskem »Faustu«).

IX. Mickiewicz »Pan Tadeusz«¹⁾ (prevod), »Dziady«, krimski soneti, Farys, balade in romance . . .

X. Slowacki (prevodi nekaterih njegovih poezij).

XI Razprava o Dubrovniku.

XII. Prevodi iz hrvaške beletristike: Petar P. Njegoš (»Gorski vijenac«²⁾, Branko Radičević, kn. Nikolaj. Ženske pjesme, Mažuranić (»Smrt Smail-age Čengijića«), Gjalski (Maričon), Sima Matavulja nekatere novele, Lazareviča dve novele. Veselinoviča črtice, Preradović (»Putnik«), Vojnović (»Psyche«, drama).

XIII. Prevodi iz čeških pesnikov: Macha (Maj), Vrchlický (Kovař a smrt, manjše pesmi), Neruda (kosmické písně, balade).

Svatopluk Čech (Pesmi sužnjevc, Petrklíčec³⁾, V sencu lipe, Adamiti, epos, Angelj, manjše pesmi), Erben (Štědrý den).

XIV. Življenjepis bolgarskega pesnika in mučenika svobode, Krista Botjova, s prevodi njegovih poezij.

XV. Ivan Vazov, bolgarski poet, s prevodi.

XVI. Prevodi bolgarskih narodnih pesmi.

XVII. Essay o Prešernu s sprevidi nekaterih njegovih poezij; feljton o piscu teh vrst ter s prevodi njegovega »Pevčevega groba«, »Krišne«, »Pramloče«, »Grešnika« i. dr. . . .⁴⁾

* * *

Kak pomen ima Alfred Jensen v švedski literaturi?

Grof Snoilski mi je pisal dne 23. novembra minolega leta o njem med drugim to-le:

. . . »Jensenov pomen za švedsko književnost obstoji poglavitno v njegovih izbornih prevodih slovanskih pesnikov. Objavil je celo

¹⁾ Za ta prevod mu je poljski muzej v Rapperswylu podcilil štipendijo. —

²⁾ Za to je dobil častno nagrado od akademije. —

³⁾ Za to je dobil častno nagrado od akademije znanosti. —

⁴⁾ Osmero svojih najlepših spisov, med temi »Slavijo«, prevod Čechovih »Adamitov« in pa svoje popotne pesmi »Po fjärran stig« mi je g. Jensen podaril v spomin.

vrsto takih prepesnjelj (Nachdichtungen), ki vsa pričajo o finem razumevanju ter o velikem verzifikatorskem talentu prevoditeljevem. Švedi so sprejeli te prevode s soglasnim pripoznavanjem. Tako n. pr. ga je švedska akademija znanosti, ki vkljub vsi opoziciji velja pri nas vendarle za prvo avtoriteto na estetiškem in jezičnem polju, odlikovala večkrat s svetinjami, s štipendijami za potovanje ter z drugimi denarnimi podporami.

Jensen je tudi kot izviren pesnik na dobrem glasu. Njegovi dve pesniški zbirki »Po fjärran stig« in pa »Nya dikter« prešinja duh, ki ima marsikaj sorodnega s slovanskimi pesniki: vroče hrepenenje po svobodi, globoko sočutje, bridko satiro. Oblika njegovih pesmi je plemenita in nežnočutna, kakor se da to od prevoditelja Puškina in drugih slovanskih pesnikov pričakovati . . .

Poglavitno delo Jensenovo pa je njegova »Slavia« v dveh knjigah (1897 in 1898). Prva knjiga obsega kulturne in življenske slike iz Rusije, Poljske in Česke; druga pa nam opisuje Jugoslovane, med temi n. pr. tudi vas Slovence. Vse je opisano mično in zanimivo.

Šele Jensen je s svojo »Slavijo« podaril švedskemu čitateljstvu na svoje večletne izkušnje oprto živo barvano podobo slovanskega življenja. V ti svoji knjigi nam Jensen predočuje tudi razne slovanske voditelje in znamenite osebe na duhovit način . . .

Tako presoja Jensen grof Snoilsky, ki se mi je v tem pismu podpisal kot moj »rojak« in tovariš (po peresu) . . .

Urednik göteborgskega dnevnika »Handels-och Sjöfarts-Tidning«, g. Henrik Hedland, mi je tudi pisal dne 3. decembra m. l. o literarnem delovanju Jensenovem.

Kakor grof Snoilsky, poudarja tudi Hedland veliko književno vrednost Jensenovih prevodov iz slovanskih literatur; našteva njegove spise; omenja, da je njegova »Slavija« znamenito delo ter hvali njegove za skandinavsko književnost epohalne »Portrete ruskih pesnikov«. »Ta knjiga« — piše urednik Hedland — »bi se lahko imenovala nekaka popularna književna zgodovina ruska« . . .

O izvirnih poezijah Jensenovih mi je pisal imenovani urednik:

»Ti zbirki sta pri nas jako priljubljeni. Globoko čustvo, originalni motivi, značilno radikalno mišljenje avtorjevo, ki obdeluje socialna in politična vprašanja . . . živahna dikcija in lepa poetična oblika — to so svojstva Jensenovih pesmi.« »Jensen je« — ga dalje karakterizuje uredništvo — »jako marljiv sotrudnik in dopisnik švedskih in finskih časnikov. Iz Berlina, z Dunaja, iz Rusije, Poljske,

Hrvaške, Dalmacije, iz Bosne in Hercegovine, iz Črne gore, Srbije in Bolgarije nam je doposlal že brez števila potopisov in člankov.«

Gospod Jensen je častni član narodnega muzeja poljskega v Rapperswylu ter imetnik bolgarskega reda za »народна заслуга« . . .

* * *

Želimo, da bi temeljiti poznavavec slovanskih razmer, naš prijatelj g. Jensen, še mnogo let zdrav in čil opravljal svojo plemenito misijo: seznanjati škandinavski sever s slovansko literaturo in kulturo. Saj ne samo med sorodnimi plemeni, ampak tudi med tujimi si narodi naj bi veljala deviza: »Spoznava jmo se!« . . . Tako medsebojno spoznavanje razpršava predsodke, navaja k vzajemnemu spoštovanju; to pa vodi k strpnosti, k prijateljstvu, k ljubezni, k pravi humaniteti. Naj dela g. Jensen še poslej kot pionir velike ideje človečnosti! V to ime mu kličemo srčni švedski: »Skoll!« (Na zdar!) . . .

Moje slovo.

Vetre je leden pihljal,
mesec za oblaki spal.
Meni je oko rosilo,
milo mi srce tožilo,
ko slovo sem domu dal.

Nihče ni se žalostil,
ne v slovo mi ni napil.
Le moj upnik brez pardona
spremil me je do vagona,
Ko sem tožen se slovil . . .

Vojanov.

Zakaj?

Ah prej . . . Če srečal jo je le,
je bil vesel;
pogled njen divni
ga je razvnel.

A zdaj . . . pa če jo sreča kje,
ozre se v stran;
in gre tam mimo
kot nepoznan . . .

Če sta pa govorila kaj,
ah, kot v nebo
bi zrl, se zdelo
mu je lepo.

Haha! Zakaj tako? Zakaj . . .
Ej, govore,
Da radi zibelke
boli srce' . . .

Laščan.

Slovo.

I.

Kak tiho viješ se, lahno krog mesta,
 zelena Krka, kot mlada nevesta
 krog ženina, ljubo ga objemaje,
 ko mora proč od nje na tuje kraje.

In ko že skoraj da narazen gresta,
 kako šumiš plakaje njemu zvesta,
 milijon ti solz blesti v očeh, ki v gaje,
 domove zrla večno bi najraje.

A da bi vedela za njo, devetih korov
 nebeških angeljev kraljico ti,
 da ona biva sredi teh prostorov,

ki fra Angelico ji mojster ni,
 vzdrhtela do podzemeljskih izvorov
 celo ti hladna ostrmela bi.

II.

Kako te ljubim, angelj moj, kako!
 Naj ti povem? Jaz nisem jasni zvon,
 jaz tudi nisem modri Salomon,
 kot stari prorok jaz jecljam samo.

A pride sodnji dan. Takrat v nebo
 pozove tromba nas pred božji tron;
 in brez krivulj in brez cesarskih kron
 Jehovino — glej — sodi nas oko.

»Poetjel!« — On zavpije z glasom hudim —
 »Ti pet, ti šest, ti dvajset krasotic
 si ljubil? ... Proč, a ne v jokanje vic,

v pekel, ki vse zastonj za vas se trudim« ...
 Tu vstopim jaz s teboj veselih lic.

»Ti zvest si nji?... Ne čudim se, ne čudim.«

III.

Ne žije bajk vam toliko v vrhah,
 Gorjanci moji, ni se ti v kletah,
 o trški breg, duhov preganjalo,
 kot v srcu sladkih želj je sanjalo.
 Zdaj kraji drugi sijejo v očeh,
 še vedno iste nade v prsih teh.
 Boš li vsekdar to bol naznanjalo,
 Srce, se vzorom prejšnjim klanjalo?
 Postani, srce moje, spomenik,
 postani zbirka zgodovinskih slik,
 herbarij nežnih rožic mi postani!
 Pozabi, kar si ljubilo še lani;
 kaj to drhtiš kot listki trepetlik?
 Kaj češ? Da solnce vzide za Britani?

IV.

Zastonj! ... Visoka stena je med nama,
 ki nihče dalje in vrha ne ve ji ...
 Ti rada bi služabnika v livreji,
 ti rada bi bila visoka dama.
 Ti rada bi bila kraljica sama
 v salonih, pri kadriljah, v soareji;
 tvoj mož pa kot prilepljen ptič na veji
 od daleč glej mi kakor stara mama.
 Jaz zrl le tvoja očka bi odprta
 in trgaj cvetke ust iz prsi vrta
 cvetočega, duhtečega sladko.
 Da bi bila italijanska trta
 in jaz, ki nanj opiraš se, drevo,
 ti sad dajala, senco jaz hladno.

V.

Zaman, zaman! ... In vendar pozabiti
 ne morem te, dolenjska roža ti!
 Nikdar ne jenjaj srce je ljubiti,
 nikdar je vetre sreče božati.

Kot cvet metulji, naj bi jasni sviti
te mogli blaženstva obkrožati!
O da bi pravega med sateliti
Izbrala si kedaj za moža ti!

Ah, morda bodo mamici-starici,
ej sivolaski, zlatolaski preje
solzice se prikazale na lici,

ko jo spoznaš ljubezen to brez meje...
Za te solze, prihodnji talisman,
O hvala, hvala! — Nisem pel zaman...

Dragotin Kette.

Radi trme.

Napisal Laščan

I.

kozi sajasto zakajeni, na vrhu že povsem okrušeni cilindri male, skrbno zanemarjene svetilke so le z veliko silo prodirali prameni svetlobe po prostorni, a silno nizki kuhinji umazane, a dobro obiskovane predmestne beznice. Pri slabi, medli razsvetljavi je bila že itak zanemarjena notranjščina videti še bolj temna in umazana.

Po nečednih, od mnogega pomivanja oškropljenih stenah je bilo razobešene mnogo obrabljene kuhinjske posode: pokrovk, zajemač, skled, skodelic in še mnogo druge različne potrebne in nepotrebne navlake.

Na starem, semtertja zarjavelem železnem ognjišču z razkopanimi pločami je stalo dvoje pokritih loncev z ostanki za danes pripravljenih jedil.

V levem kotu se je ščeperila velika, nerodna miza; na nji pa je bilo naloženih polno še nepomiten krožnikov, skled in skledic, vilic, nožev, žlic in drugega gostilniškega orodja.

Tik pred mizo je bil postavljen star, razmajan stol, na njem pa velik kebel mlačne vode, v kateri je mlada, močna dekla pomivala na mizo naneseo posodje.

Po prostorni kuhinji se je širila od ognjišča prijetna toplota; vendar se je deklet večkrat stresnilo, kadar je zunaj okrog oglov zabučala mrzla zimska burja, ki se je z močnimi sunki zaganjala v okna, da so ječali stari, slabi okvirji ter šklepetale slabo vstavljene šipe.

Včasih se je ozrla na veliko, starinsko uro, katere črna, zaprašena kazavca sta se danes nenavadno hitro pomikala . . .

Skozi malo linico v zidu, kjer so se navadno podajala jedila v sobo, sta bila videti samo še dva gosta, ki sta z ne posebno slastjo vlekla ostanke skisanega piva ter se predzno igrala s točajko.

A dekla v kuhinji se ni zmenila za prizor v sobi. Bila je povsem zatopljena v svoje premišljevanje; močne, zalite roke pa so z nervozno hitrostjo opravljale svoj posel . . .

Gori na stropu je iz velike, od mah onesnažene razpoke prilezel velik, tolst, svetel ščurek, se strmeč ozrl po kuhinji, češ, kako to, da je tako pozno še razsvetljeno, in uvidevši, da zanj še ni pravi čas, je nejevoljno zamajal s tipalnicami in se previdno umaknil nazaj.

Od nekod je pribrela pepelnato umazana vešča ter se vrtela nekaj časa deklini okrog glave; potem pa je poletela do svetilke in se nekaj časa slepo zaletavala v okaženi cilindri, hoteč vsekakor prodreti do plamenčka, dokler je ni naposled odneslo zopet v stran.

Zunaj okrog oglov pa je divjala razposajena, surova, brezobzirna burja, uganjajoč svoje orgije z mrzlim, suhim, novo zapadlim snegom. Zdaj pa zdaj so se stresle šipe v oknih, in celo skozi ljakovo luknjo je silila ledena sapa v kuhinjo, spojena s čudnim, ostudnim vonjem . . .

Dekla je zopet pogledala na uro.

Globoko iz prsi se ji je izvil dolg, mučen zdihljaj; obraz je zadobil boleštne poteze.

In zastavila si je vprašanje, neprijetno, grenko vprašanje: Kaj je bilo tega treba?

Za prvim vprašanjem se ji je vsiklo še drugo, še bridkejše: Kdo je tega kriv?

Potem pa se ji je ponovilo pred očmi prejšnje življenje.

Nikdar v življenju se ji še ni godilo slabo, nikdar je niso silili k težkemu, nikdar k nikakemu prostaškemu delu. Skrbi za obstanek, za vsakdanji kruh ni bila vajena. Doma je imela siceršno, dobro mater, katera jo je ljubila, nad vse, skrbela zanjo, kakor se bolje ne da, celo opravljala je mesto nje vsa bolj huda, umazana dela. Z matersko slepo ljubeznijo je bila tudi zakrivila, da je hčerka postala

trmasta, nad vse mere razvajena in svojeglava. Pozneje, ko je to njeno nepravo ravnanje jelo hčerki roditi sad, škodljiv in poguben, pozneje, ko je morala skrbna, dobra mati samá radi tega marsikaj pretrpeti in mnogo grenkosti užiti, se je pač pokesala svoje krive vzgoje, a takrat je bilo že prepozno.

Njen brat je imel tudi mnogo krivde pri tem, da se je dekleta tako razvadilo; imel jo je rad, ker so jo tudi drugi ljudje imeli radi, ponosen je bil nanjo, ker so ljudje govorili po vasi, da je najgorše dekleta v vasi. In ta ponos se mu je polagoma razvil v neko čudno ljubezen ali, bolje rečeno, spoštovanje ter popolno hlapčevsko poslušnost in vdanost. Tega se je pa ona zavedala; zato je le ona doma vedno zapovedovala. Očeta že dolgo niso imeli; to je bila baš nje nesreča . . .

Služiti ji gotovo ne bi bilo nikdar treba, da je ni nje utrjena svojeglavost pripeljala tako daleč . . .

Županova starejša hči, tisto pegasto, križem gledajoče dekletce, je imela za Mali šmaren novo baržunasto obleko vijoličaste barve. To pa se je grozno pokadilo naši Lenčki pod nos, da bi se taka pohabljená punca tako postavljala, a ona, najlepše dekleta v vasi, pa naj bi nosila navadno, slabo obleko, kakor druga preprosta vaška dekleta. Takoj je zahtevala prav tako obleko. In želje ji nista hotela izpolniti ni mati, ni brat . . . Odtod je bila prišla zamera. Ona v svoji trmi nikakor ni hotela odnehati, onadva ji pa iz več razlogov to pot nista mogla, niti hotela ugoditi. Takoj jima je zagrozila, da pojde služiti. Spočetka sta se smejala njeni grožnji, se ji rogala; naposled pa, ko je čimdalje resneje zahtevala, sta ji odločno rekla, da ne.

To pa ji je bilo preveč. Odpravila se je v mesto na službo z maščevalno mislijo v srcu, poleg pa tudi z lepimi nadami v Bog ve kako zlato bodočnost . . .

In kako se je varala . . .

Danes ji je stopilo iznova vse še živeje v spomin.

V mesto je bila prišla s prepričanjem, da bo izlahka dobila dobro, prijetno, gosposko službo, kjer bo imela prav malo ali kar nič dela, ampak pohajala bo po mestu, lepo, gosposko napravljena, rdečega, smehljavajočega lica in belih, neudelanih rok. Bila je uverjena, kako bo s tem ujezila mater in brata, da se bo pač dovolj zmaščevala.

A prišlo je povsem drugače . . .

Mesto lahke, prijetne, gosposke je dobila težko, naporno, umazano službo kot kuhinjska pomivavka in še to službo tako s težkim trdom. Oj, to jo je bolelo in jo potrlo do skrajnosti . . .

Pa ko bi bila vsaj v ti službi v miru, vsaj priljubljena in pogodu ljudem, katere je morala služiti — še tega ne . . .

Dan na dan je morala čuti psovke, da je nemarna, lena, nesnažna, površna, neposlušna in Bog ve kaj še vse.

To jo je od dne do dne hujše bolelo, a pomoči si ni mogla; domov je pa svojeglavnost ni pustila.

Nekoč si je bila izprosila prosto popoldne, da je šla v notranje mesto; pozvedela je bila za posredovalnico za službe, in tisto popoldne se je ondi prijavila za kako boljšo službo. Potem pa je čakala celih štirinajst dni zaman . . .

Danes pa je bila celo njena gospodinja zvedela, da želi od nje proč. Oj, to je bilo ropotanje — psovka za psovko kakor dež. Nazadnje pa jo je izplačala do danes in ji povedala, da mora jutri od hiše . . .

Brez službe! . . . Groza!

In kako lahko bi si pomagala v ti sili; kar domov naj gre — z odprtimi rokami jo sprejmeta mati in brat . . .

A zopet se ji je pojavila svojeglavnost.

Ne, nikdar . . . ako tudi pogine, domov ne pojde . . . tako ponižati se noče . . . se ne more . . .

Ozrla se je zopet na uro, ki je kazala že na polnoč.

Zdihnila je znova.

Moj Bog . . . že danes se ima odločiti . . . Kaj naj stori? Še dalje čakati službe, to skoro ne kaže . . . drugi ji bodo težko preskrbeli kaj prida službo. Sama mora poskusiti . . . Toda križ je, ker mesta ne pozna. Kaj pa, če bi vendarle šla domov? . . .

Dalje ni hotela o tem več razmišljati; misli na vrnitev se je odkrižala popolnoma — vse prej počne, nego da bi podlegla in se vdala . . .

Pozno je dokončala svoje delo. Razpostavila je umito posodje v različne omare in na police, navila uro, potem pa se odpravila — toda ne spat, ampak samo v posteljo, dalje razmišljat svoj tožni položaj.

2.

Drugo jutro je bila zgodaj pokoncu. Pobrala je svoje stvari, jih zvila v tesen sveženj ter se poslovila.

Zmrzel, droben sneg ji je škripal pod nogami. Zrak je bil čist, svež, a mrzel in oster, da jo je bodlo v lice, kakor bi jo kdo zbadal s šivankami . . .

Hitela je v posredovalnico za službe, da bi tam spravila sveženj za toliko časa, da si poišče službe.

Tu pa tam je srečala staro ženico, ki je stopicala v cerkev, dalje tam mlekarico, potem voznika, ki je pobiral smeti. Za oglom jo je zvedavo pogledal zaspan policaj.

A nihče se ni zmenil zanjo — tudi ona za nikogar.

Zazeblo jo je. Mencala si je roke in nos ter hitela dalje po zapuščenih, na novo črez noč zametenih ulicah . . .

Naposled je dospela do posredovalnice, a vrata so bila še zaprta. Stresnila se je od mraza.

Pri vratarju v veži je zvedela, da bo pisarnica odprta šele ob osmih.

Kaj naj počne? Na mrazu čakati, ni možno tako dolgo — a iti tudi nima nikamor . . .

Razmišljala je vpricho vratarja, kaj bi počela, tako dolgo, da jo je vratar molče ostavil.

Sedaj ji ni kazalo drugega, nego odložiti sveženj na tla ter čakati . . .

Minute so se ji zdele cele ure.

Stopicala je po veži iz kota v kot . . .

Včasih je smuknila mimo nje zaspana postrežnica s praznim keblom pod pazduho, pohitela k vodovodu, ga napolnila ter naglo in molče zopet šinila mimo nje po stopnicah.

»Srečnica!« se ji je izvilo napol glasno iz premraženih, stisnjenih prsi, »ta ima vsaj službo — a jaz . . .«

Pogled sta ji porosili dve mali, a svetli, bleščeči solzi. Sramovala se je sama sebe ter se naglo obrisala.

Za komaj pol ure je prišel moški po stopnicah in potem skozi vežo na ulico, ne da bi se bil zmenil zanjo, kakor da je ne bi bil videl.

Čakanje ji je postajalo čimdalje bolj neznosno. Ob četrti na osem je postalo živahnije. Kar se je pridrevilo po stopnicah par dijakov s knjigami pod pazduho, zaviti v gorke haveloke; hiteli so v šolo, glasno se hohotajoč . . .

Za njimi je prišel dolg, eleganten gospod z zlatim nanosnikom; dalje so se vrstili: stara, šepava kuharica, ki je hitela s košarico na roki na trg nakupovat, star uradnik v pokoju, ki je menal v bližnjo cerkev k poluosmi maši, potem mlada gospica, dalje zopet nekaj dijakov, za njimi njih sitna, pegasta gospodinja s krožnikom pod pazduho k bližnjemu mesarju po meso — a nihče izmed vseh se ni pobrigal zanjo, ker so bili že navajeni sličnih prizorov okolo posredovalnice . . .

Tudi na ulici je postajalo živahnejše.

Vozovi so drdrali semintja . . . množina delavcev je nakidavala na vozove novo zapadli sneg, katerega so potem stara, izrabljena, onemogla kljuseta odpeljavala do vode . . .

Končno pa so odprli tudi posredovalnico za službe.

Drgetajoč od mraza je vstopila v toplo sobo in boječe vprašala, ali so dobili zanjo kje kako službo.

Suho, hladno, a določno so ji povedali, da ni nikjer sedaj nobene službe, da so že vse oddane . . .

To jo je zbolelo, a obupala ni. Prosila je, bi li smela spraviti v pisarnici zavoj obleke za nekaj časa, kar so ji godrnjaje dovolili.

Obrnila se je na ulico. V želodcu se ji je pojavil glad, saj ni danes še ničesar zaužila. Toda ni imela preobilo denarja; a kaj je pač treba zajtrka, Bog, da dobi opoldne malo gorkega vase. S to mislijo si je utešila glad, potem pa je poskušala svojo srečo . . .

Vstopila je v prvo hišo . . . obiskala tri . . . štiri kuhinje . . . predstavila se različnim gospodinjam . . . prosila službe . . .

Nič!

Šla je dalje . . . v drugo . . . tretjo hišo . . . v vse po vrsti . . . prosila povsod . . .

A nič!

Vsaka gospodinja je že imela svojo dekle, kuharico, hišno, pestunjo, postrežnico . . . Vse službe, kjerkoli je vprašala, so bile že nameščene . . .

Polagoma so ji ginili upi in nade, v dušo ji je legala malosrčnost — spočetka lahka, rahla, a polagoma se je razvila v popolno, grozno obupnost . . .

Odnehati ni hotela. Stopicala je dalje od hiše do hiše, iz kuhinje v kuhinjo, prosila in moledovala, obetala pridnost, neomejeno vdanost in pokorščino — a vse zaman . . .

Kjer se jim je ubogo, drgetajoče dekle smililo, so jo obžalovali, jo tolažili in jo izlepa spravljali dalje, ji naštevajoč različne hiše, kjer

bi utegnila dobiti službo; tako so ji budili nove nade. Ponekod pa so jo gonili izgrda dalje, imenujoč jo postopačico, nemarnico in ne vem kaj še vse, češ, da je pač dovolj slaba in zanikarna, ako ni še dosedaj dobila službe . . .

Tako ji je potekel dan.

Na večer se je vsa utrujena in izdelana ustavila v mali stranski gostilnici, kjer si je za majhen denar preskrbela prenočišče, poslednje novce pa je izdala za večerjo . . .

S težkim srcem, pobita in skrušena ter od vednega tekanja po hišah popolno utrujena, je šla kmalu v posteljo, a spati zopet ni mogla. Okrog glave so ji plesale čudne, grde pošasti . . . Vse se je vrtelo okrog nje . . . Bala se je, da zblazni, ali pa da jo vrže božjast.

Šele proti jutru jo je popolno onemoglo posilil spanec.

3.

Nenavadno pozno se je zbudila.

Glava ji je bila težka, nerodna, prsi kakor zvezane, drugi život pa, kakor bi jo bil kdo stepel prejšnji večer.

Skočila je naglo pokoncu, potem pa se prav počasi, leno, zdehaje napravljala.

Brez zajtrka je odšla na ulico po svojem včerajšnjem potu.

Ves dopoldan je hodila zaman . . .

Opoldne pa se je k vsem prejšnjim bolečinam in težavam pridružil še glad. Kosila si ni imela s čim kupiti, a prositi jo je bilo sram — in kdo bi tudi miloščino dal mlademu, krepkemu, še dosti čedno opravljenemu dekletu? Kvečjemu bi jo zaprli kot postopačico . . .

Ko se je v neki veži pri kostanjarici nekoliko odpočila in malce ogrela, je zopet poskusila svojo srečo ali bolje nesrečo . . .

Toda nič!

Nikjer nič!

Kolikor bolj se je dan nagibal h koncu, toliko hujši obup ji je napolnjeval dušo. V neznosnem njenem stanju se ji je čimdalje tem češče vsiljevala lepa, mikavna, rešilna misel, naj se vrne domov, naj gre zopet k materi in bratu, naj se reši pogibeli, dokler je še čas.

A njena trma, odločna samoglavnost in odpor proti volji in nadvladi drugih je bil močnejši nego glad in mraz, hujši celo nego smrt.

Zaklela se je vsakokrat iznova, kadarkoli jo je obšla misel na dom, da rajši skoči v vodo ali pa gladu pogine, nego da se poniža pred svojimi ljudmi, katere je ravno s svojim odporom hotela ponižati.

In ali zaslužita mati in brat, da se še kdaj povrne k njima, ko sta jo iz tako malenkostnega vzroka pustila od sebe.

Ne, nikdar! Domov ne pojde, naj pride, kar hoče. Čakati hoče, pripravljena je na vse . . .

Zimski popoldan je bil kratek. Službe ni dobila.

Ko pa so ob polupetih zažarele električne svetilke po mestu, je prenehala iztikati za službo.

Glad jo je mučil silneje. K temu se je pridružila skrb za prenočišče. Kam naj se dene?

Gorje!

Spričo skrbi, obupa, vedne hoje iz hiše v hišo, po stopnicah gori in dol, ter spričo naraščajoče lakote in mraza je postala na posled topa, brezčutna, mrtva.

Mehanski se je prerivala po ulicah med šetajočo množico, sama ne vedoč, kam.

Iz ulice se je drevila v ulico, da bi se vsaj ugrela.

Dospela je na glavni trg.

Velike, krasne, bleščeče razsvetljene, bogate izložbe so bile zanjo brez zanimanja. Samo pri eni se je ustavila, kjer so bile razobešene klobase različnih vrst, krače, slanina, raznovrstno meso, sir in še druga slična, fina in frugalna jedila.

Pri pogledu na toliko skupino najraznovrstnejših, finih jestvin se ji je pojavil glad še močnejše.

A kmalu jo je odrinila množica šetajočih in po oprasku hitečih ljudi, med njimi bogato, gorko oblečenih, v kožuhovino zavitih in sitih, napasenih, brezskrbnih.

Še jasneje ji je stopila pred oči vsa njena beda in siromaštvo.

Začutila se je poteptano, zavrženo . . . Pospešila je korake ter zavila v stransko ulico.

Tu je bilo manj ljudi; stopala je počasneje, resignirano.

Dva rokodelska pomočnika sta hitela z brzimi koraki mimo nje. Eden njiju se je ozrl vanjo in obstal, drugi je šel par korakov dalje in se potem tudi ustavil. Ona se ni zmenila za nobenega ter je šla dalje.

Oni ji je bil lahno, potuhnjeno zažvižgal.

Iz radovednosti se je ustavila. V hipu je bil pri nji, prijazen, zgovoren, dober kakor mleko in sladak kakor med.

»Ah, kam pa kam? Gospica! Čakajte no, kam se vam pa tako mudi? Ali vas smem spremiti?« . . .

Postajal je silo prijazen. Lenčka je osupnila; takih ogovorov ni bila navajena. Postala je pred njim, a ni vedela, kaj bi odgovorila.

To njeno neodločnost pa si je oni drugače tolmačil ter postal pogumnejši. Iznobil se je še nadalje par veselih, prijaznih, situaciji primernih stavkov, potem pa hkratu postal silno prijazen in zaupen, ji ovil roko okrog pasu, potem ko se je ozrl okoli in se prepričal, da se nihče ne bliža.

Lenčka se ga je ustrašila, a vendar ni zbežala. Ko je pa začula, da se tovariš le-tega hohotaje oddaljuje, da je ulica popolnoma prazna, jo je obšel neznanski strah.

Prijazni neznanec ji je nekaj pošepnil in jo še tesneje stisnil, potem pa ji ponudil roko, da bi šla z njim.

Toliko, da ni omahnila. Zakričala je na ves glas, z obema rokama sunila onega od sebe; oni pa je prestrašen in neljubo presečen izginil.

Moj Bog, to jo čaka . . . to! . . .

Kakor brezumna je drevila dalje po ulici. Pozabila je v hipu ves obup, glad, skrb, utrujenost . . . Po glavi ji je šumel zadnji dogodek. Vsaka žilica, vsaka mišica na nji se je napela, kri ji je gnalo v lica in k srcu; po ušesih ji je šumelo zadnje vprašanje nesramnega, zavrženega neznanca.

Naposled jo je pa le dolgotrajna hoja in silni, vedno naraščajoči mraz pogreznil v prejšnje stanje, v prejšnjo topost in onemoglost.

Zopet je počasneje stopala po razsvetljenih ulicah, ki so se čimdalje bolj praznile.

Ura se je pomikala za uro . . .

Na misli ji je prišlo, da bi jo zaprli, ako jo zalotijo samo tako pozno na ulici; tega se je silno zbala. Zavila je k vodi in se potikala po obrežju, po temnih, od svetilk oddaljenih kotih. Žive duše ni opazila nikjer v obližju.

Po mestu je postajalo tiho; ropotanje fijakarskih voz je popolnoma prestalo, sem izza mesta se je začul zdaj pa zdaj oster ali zategel žvižg odhajajočih ali prihajajočih ali po kolodvoru se premikajočih vlakov; poredkoma so ji prihajali na uho koraki kakega zapoznelega pasanta, ki so odmevali po trdem tlaku . . .

Mraz ji je postajal čimdalje neznosnejši; zobje so ji šklepetali, po životu pa se je tresla nalik topolovemu listju. Gibati se ni mnogo upala, da je to ne bi izdalo paznemu očesu javnega stražnika. Naslonila se je na ivjasto ograjo in strmela preko vode na mnogoštevilna okna visokih hiš, kjer so polagoma ugasovale luči in so srečniki

legali k počitku pod gorko, toplo odejo, napaseni in napojeni, preskrbljeni z vsem potrebnim . . .

Doli pod njo pa v neprozorni tmini je pokala zmrzujoča voda, šumela v malih obrežnih zajedah in se valila dalje . . .

En sam skok tja doli . . . in vsega bude dovolj . . . par hipov . . . osrečena bo . . .

Premaknila se je, da bi se spela naprej, a še tega ni mogla, ker je bila že preveč premrla in otrpla. Izkušala se je po malem razmajati; obrnila se je nazaj, na gladko, peščeno, zmrzlo pot.

S teškim naporom, s pomočjo vseh svojih sil se ji je to komaj posrečilo.

Z dobrimi sto koraki je bila pri mostu. Tu se je zopet ustavila, se naslonila na ograjo in se ozrla v globočino. In zopet so se ji obnovile prejšnje misli.

Sem čez most se je bližal častnik, zaviti v gorek plašč, z ovratnikom, potegnjenim čez ušesa. Priglušeno je žvižgal dunajsko popevko.

Opazil je Lenčko, se ustavil in osupnil.

Le-ta se ga je prestrašila, se hotela obrniti in zbežati, a je bilo že prepozno.

Stopil je k nji, zavihnil kratke, redke brčice pod nosom, se zadovoljno nasmehnil in jo prijazno vprašal, kaj dela.

Brez ovinkov in olepšavanja mu je opisala s par besedami svoje stanje — kratko, suho, a določno, jasno — na kar si je zopet zadovoljno zavihal mlade brčice.

Vprašal jo je, ali gre z njim.

Mislila je, da ga mora slušati, češ, da jo odpelje v zapor; molče je stopala poleg njega.

Do častnikovega stanovanja ni bilo daleč. Odpri je vežna vrata, potisnil Lenčko noter, potem vstopil sam in prižgal za vrati pripravljeno svečo, jo prijel za roko in jo peljal po stopnicah navzgor.

Brez besed je sledila Lenčka vsaki migljaj vodečega častnika, ne vedoč, kam gre.

Vstopila sta v prostorno, čedno opremljeno, a grozno neredno, razmetano sobo. Častnik je postavil svečo na mizo, slekel plašč, ga obesil v omaro, tlesknil z jezikom, se nasmehnil Lenčki pohotno, nesramno ter pomencal z rokami.

A ona je stala pred njim mirno, tiho in pričakovala potrpežljivo, kaj se bode zgodilo.

»Tako, tako, dušica, vidiš tako, tako . . . Kaj ne, tu je prijetnejše, ugodnejše, lepše nego tam na mrazu . . . tam zunaj . . . Hm, tako, tako . . . Kaj bi zmrzovala, ko imam jaz tako prijetno, zakurjeno sobo, in kjer je . . . ha, ha, prostora za oba . . .«

4.

Domov so bili zvedeli, kje služi Lenčka. Spočetka je bilo to po volji obema, materi in bratu, da se ji gódi slabo, da mora trdo delati, ubogati in se pokoravati. Toda kmalu se jima je začela smiliti, in hotela sta že poslati ponjo. A izprevidela sta zopet, da bi ji to bilo še bolj na kvar, da bi jo s tem še huje izprídila, ako bi se ji vdala; pustila sta jo, češ, naj sama pride domov, saj ve kam; naj se nekoliko obrusi in udeła. Prepričana sta bila, da ji bode ta poskušnja v veliko korist, in da bode Lenčka še kdaj vrlo, pridno dekletce, ki jima bode delalo veselje.

Črez dober mesec pa sta zvedela, da ni več v prvi službi, a kje da je sedaj, nista mogla zvedeti.

To je zlasti mater navdajalo z veliko skrbjo; takoj se je odpravila sama v mesto in jo je iskala, a njen trud je bil brezuspešen; o Lenčki ni bilo niti sledu. Materi je bilo čimdalje tesneje pri srcu; svojo edino hčerko je imela neznansko rada.

Nekaj dni pozneje je poslala sina v mesto, naj jo poišče on, češ, moški take posle lažje zvrše. A tudi brat ni dobil o nji nobene vesti.

Naslednji dnevi so jima bili neznosni. Vse povpraševanje in pozvedovanje, ves trud in napor je bil zaman.

Drug drugemu sta očitala krivdo, zakaj je šla Lenčka od hiše; nikdar nista imela miru.

Dnevi, tedni in meseci so se jima vlekli počasi, neznansko počasi . . .

Poteklo je leto, o Lenčki ni bilo ni duha ni sluha . . .

Tako je prešlo par let.

Mati je med tem časom umrla, brat pa se je oženil ter polagoma popolnoma pozabil sestro.

Čas vse izpere — izbriše spomine.

Črez kakih šest let pa je došla na županstvo, pod katero je spadala Lenčkina rojstna vas, terjatev za poravnavo računa iz daljnjšega mesta od oskrbníštva ondotne bolnice z naznanilom vred, da je tamkaj umrla Helena K.

Vse pleše.

Balada — ballata. Spisal Fr. Ilešič.

« Ici l' on danse tous les jours ».

Šedel sem v neki dokaj imenitni gostilnici ljubljanski. Oči so se mi pasle po jedilniku, polnem nemških in angleških kulinarskih imen, vmes pa so bili pomešani pokvarjeno pisani francoski ocvirki. Čudotvorna paša je bila to mojim očem; kar plesalo je vse okoli mene, dokler se ni pasel tudi moj lačni želodec na pristnem, mogoče pa tudi neprisinem domačem slovenskem blagu, ki mi je z njim postregla brhka natakarica. Ko pa sem — s Homerjem govoreč — žejo in glad s pijačo in jedjo utolažil, tedaj sem si šele z mirnim duhom znova ogledal jedilnik; a kmalu sem prišel do spoznanja, da je ta moj dobrotnik velik kozmopolit, da je Nемеc, Anglež, Francoz, Italijan, ali karkoli hočejo gostje, ter se nimalo ne meni za strastne prepire o narodnosti, nepristransko pa neutrudno skrbeč le za želodec. Čudil sem se samo, zakaj se ta kozmopolit ne ozira nič na Slovence, saj so le-ti tudi »tù kósmù politai« — »sveta grajani«; zakaj ne ponuja kot objektivni mednarodni dobrotnik tudi kaj slovenskih kulinarskih izumkov, n. pr. »potič«, ki so si pridobile s »kolači« vred domovinsko pravico že tudi pri Nemcih — vsaj za »južino«, h kateri se snidejo naši severni sosedi, če jih pokličesh s slovensko besedo: jause? Zakaj torej ta kozmopolit ni tudi za nas Slovence kozmopolit?

S tem vprašanjem sem si tr! glavo in mučil srce, ko je vstopil gostilničar ter obesil na steno vabilo na ples, pisano ali pravzaprav tiskano — razjasni tožni se obraz! — izključno slovenski brez tuje primesi. Jedilnik in plesni red — da imamo le zadnjega! Jedilnik, ta plod fiziških naših potreb, ta očitni dokaz zemškega našega pokolenja, prepuščamo drugim — materijalistom — mi volimo ples, da se otresemo zemškega prahu ter se dvignemo lahkih nog in še lažjega želodca v jasno ozračje idealnih višin, kajti

Gorje narodu, ako slep zameta
 Terpsihore boginje blagi dar;
 Za svetnim blagom vedno spehan leta,
 Dejanje vodita mu prid in kvar;
 S sveta nižine njemu brza peta
 Sreca ne dviga, blaži ma nikdar!
 Gorje, Sloven, ti, ako plesna Vila
 Šepaje bi kedaj te zapustila! (Stritar št. 2.)

No, hvala Bogu, doslej se to ni zgodilo; še biva med nami ta »divna boginja«, in mi smo je veseli; saj je vdahnila našim petam že marsikateri originalni ples. To so čutili gotovo tudi Gotje, oni vzhodni Germani, ki so bili izprva sosedje slovanskih narodov ob Vzhodnem, od 2.—4. stoletja po Kr. r. pa ob Črnem morju, kajti Gotje so sprejeli v svoj jezik iz slovanščine besedo *plinsjan* (= *ple-sati* = *plensati*) — jasen dokaz, da so v ti umetnosti bili pod vplivom Slovanov; brez dvoma so se slovanski mladeniči že takrat radi zabavali s hčerami svojih sosedov baš kakor dandanes, samo da se dandanes ob takih prilikah ne pleše, ampak le »tanca« — vsaj v Čelih in Hrvatih, ki sploh navadno le »tancajo« (č.: *tančiti*, *tanec*, hrv. *tanac*).

Nocojšnji ples, ki ga je napovedovalo omenjeno slovensko vabilo, je seveda v tem oziru častna izjema, saj je bil pa tudi eliten slovanski ples. Ker na vabilu ni bilo pisano, da jaz ne bi smel tja, sem se ga kot gledavec udeležil tudi jaz in smem reči, da sem ta večer zares užival. Še zdaj mi zvene po ušesih krasni akordi godbe, še se mi živo slika pred očmi ono samo v menjavi stalno vrvenje in drevenje po plesišču; še zrem divne predplesavke, ki z odmerjenimi koraki stopajo »*polonezo*« (= poljski ples), kakor da bi se zavedale, da le posnemajo one velemožne meščane krakovske, ki so l. 1574. — polni oficijalnoredne pravilnosti — privedli svoje žene pred mestno hišo ter se tu vdano klanjali novemu kralju poljskemu, francoskemu kraljeviču Henriku anžuvskemu; in iz tistega cerimoni-oznega poklanjanja se je na kraljevem dvoru razvila »*poloneza*«. S *polonezo* se sploh navadno začenjajo plesne zabave, in Poljak je ponosen na to, da ima ta prvi ples ime njegovega naroda. Ne vem, ali je porabil to kateri poljski romantik ali mesianist simboliški v svoje namene, a vsekakor bi bil to prav lahko storil.

Da pa Poljak ne zna samo lepo korakati, marveč da se ve tudi spretno vrteti, o tem nas prepriča druga točka omenjenega plesnega reda, mažurka. S strokovnjaškim mirom in dostojno eleganco jo pleše; vidi se mu, da sta stara znanca Poljak in mazurka, da sta na istih tleh doma; in zares, mazurka je krščena po Mazurih, prebivavcih Mazovije, poljske pokrajine okoli Varšave, katerih narečje se odlikuje po nekih posebnostih, znanih pod imenom »mazurzenje« (Krek, *Einleitung*, str. 213; namesto *ć, ž, ś* govore *ondod c, z, s*). Tisto »mazurzenje« bliža Poljake Polabcem. Toda polabski Slovani so se malo zabavali s takimi plešovi, temveč pa z bojnim plesom, ki so ga plesali ob Labi in ob Odri več stoletij srednjega veka,

dókler niso bili zatrti po vseh teh pokrajinah, da so ostali le bedni oštanki po Lužicah . . . Kot tretji je nastopil na onem plesišču Čeh s svojo — »polko«, imenovano po »polovičnem« taktu. Polka se je porodila v začetku tega stoletja v Čelih, a se kmalu preselila v Pariz, da dobi tu posvečenje in svetni sijaj. V Parizu je Polka hipoma zaslovela ter je zbujala veliko senzacije, in navdušeno so hitele mlade Parižanke na ples, kadar so slišale: »aujourd'hui on polkera« — a novi ples so kar imenovali »polka française«, prepričane, da mora vse lepo biti francosko . . .

V kolo teh severnih Slovanov stopijo z bratskim objemom Jugoslovani, Hrvati-Srbi, Slovenci, ter naj zaplešejo »kolo«, o katerem pravi v takih rečeh izvedeni Kuhač (Prosvjeta 1893, št. 1.), da je izraz jugoslovanske demokratije, zadruga, v kateri so vsi člani enaki, voleč si le začasno kolovodjo. Takih gostov se res ni bati na nobenem plesu, katerih plesi »izrazuju ljubku živahnost brez afektacije, blagu čutljivost bez komedijantstva, dostojanstvenost bez nadutosti, ustrajnost, žilavost bez tiranskih namjera, naivnost bez gluposti, svobodoumje bez avtokratstva« . . .

Ta slavospev jugoslovanskega plesanja je kakor iz peresa naj-novejšega ter najboljšega slovenskega junaka in rodoljuba, doktoranda ad maiorem suam gloriam, Radivoja Čuka, ki je (po »Trojki« str. 5.) ta večer svojemu obližju prepričevalno govoril tako-le: »Mi napredujemo z orjaškimi koraki . . . Napredujemo zlasti mi Jugoslovani; kajti Čeh, to ti je rojen filister, ki mora popolniti s pridnostjo, kar mu manjka nadarjenosti. Pri nas je druga. Če bi bili mi tako pridni, kakor smo nadarjeni, drugače bi godli. A vsi ljudje nimajo vsch darov. Malce lahkomiselní smo, bi dejal, posledica genialnosti.«

Pohlevno nasprotujoč, je nekdo iz ozadja izrekel svoje pomisleke o Čukovem modrovanju, češ, mi Jugoslovani s svojim »kolo« se pač dobro vrtimo v krogu, a naprej ne pridemo, ne napredujemo. Včasih bi bilo dobro tudi nam, zaplesati polonezo, da bi prišli hitreje okoli po plesišču. »Zlobnež!« zamrmra nato Čuk, »črevlje sodi naj kopitar, ne pa plesa; ples je moja stroka!« Dalje se mu ni zdelo vredno zavračati sitnega nasprotnika, ker je bil prepričan, da se letemu godi kakor onemu mladeniču, ki je šel poslušat harmonije sfer, a je mesto zvočnega soglasja slišal ropot, hrum, grozno krulbo — tega so seveda bila kriva njegova ušesa; zakaj, pa mu ni narava naklonila nežnejših? — »Junger Thor, das göttliche Concert der Sphären ist nicht für eines Menschen Ohr!« —

Čuk je imel važnejših misli in opravil dovolj; kajti bližal se je blaženi trenotek, ko pride na vrsto glavna točka plesnega reda, nov slovenski ples, ki ga je bil izumil baš on sam za ta večer, da izpodrine zastarelo in tujo quadrillo ali četvorko — »trojka« namreč, ki naj bi imela poleg drugih vrlin tudi to dobro lastnost, da pridobi na mah vse ženstvo za narodno delo. Utemeljeval pa je potrebo novega plesa doktorand Radivoj Čuk (po »Trojki« str. 161.): »O važnosti plesov smo prepričani vsi. Iz tega pa sledi, da se pleše pri nas vse premalo, da treba popraviti zamudo in s plesom pridobiti ženstvo za narodno delo. Kako žalostne so plesne razmere že od nekdaj pri nas, to se razvidi najjasnejše iz tega, ker nimamo nobenega narodnega plesa, kakršne imajo Čehi, Poljaki, Rusi, Hrvatje. Morebiti smo ga imeli kdaj, a izgubil se je po naši brezbriznosti, kakor toliko drugih narodnih svetinj, in zdaj imamo na tem polju sušo kakor v slovstvu. In potem se kdo čudi, da ni zavednega ženstva, ko je ta stroka tako zanemarjena in prepuščena takorekoč tujčevi peti«. — »Trojka! Dve dami, en gospod, dva gospoda, ena dama!« vpije glasno po dvorani — Kdo je mar? — doktorand Radivoj Čuk, ki je bil na plesu po potrebi strd — ali »grombeseda«, in trojka se je začela; kako pa je uspela ta večer, tega ne pripoveduje natančneje novejša zgodovina slovenskega naroda, ker se je poročevavec kmalu poslovil s plesišča; samo to se je razneslo, da je nekaj »starih«, konservativnih plesavcev nasprotovalo, da je vsled tega Slovencem že pretila »plesavska« ali »eden- dva- tri-vojska« za abecedno in šestomersko žalostnega spomina. Toda preden je tekla kri, so se nas nebesa usmilila ter mirnim potem rešila vprašanje, kako da naj plešemo: »sistematičnega« zagovornika trojke so namreč poslala usmiljena nebesa na Dunaj, tja, »kjer je cesar doma«, k ministrom v službo za pisarja (Trojka str. 238.). S tem je izgubila trojka svojega duha, ki jo je vzdrževal v krepilni zvezi s svojim »sistemom«, ter nagloma propadla. V Gorenji vasi kakor v Ljubljani so zopet po stari šegi »rajali« (srednjenemški reče neki ples, prim. Reigen, Reihen) ter plesali polonezo, mazurko, polko, četvorko i. t. d.

Poljaki so lahko z ožjega svojega domoljubnega stališča te izpremembe vesel; kajti trojka jim ni hotela nič kaj posebno v noge. Mi pa smo tudi s Čehi in Hrvati in Malorusi vred lahko zadovoljni; saj smo pridobili na ta način Poljake kot gibčne in spretné soplešavce, ki se jim tem rajši družimo, čim bolj so jeli po domače ubirati svoje stopinje, da se sedaj tudi mi lahko vrtimo z njimi. Še pred

malo leti so plesali Poljaki vse drugače in drugod; zaman si jih iskal na »slovanskem koncertu« na Dunaju.

Pričakujemo, da se vzdrži ta »slovanski koncert« na Dunaju dalje, nego je obstal veleslavni »evropski koncert« ob Kreti, ki je nehal s tako neprijetno disonanco. Seveda, če vsakdo piska ne glede na druge, kako naj bodo potem složne harmonije? To prednost pa ima nedvomno evropski koncert in ples pred onim zgoraj omenjenim slovanskim, da na njem svira — vojaška godba; sto in stotisoč čilih mladeničev navija strune — nabija puške — in se po evropskem koncertu utegne razlegati po deželi strahovita godba: grom streljanja. To vam je koncert, to so divjebolestni akordi! Še leta in leta priča ubožnost in nje posledica, osurovelost, da se je po deželi plesalo — z orožjem v roki! Šole za ta ples so vojaška vežbališča in manevri (Konec prihodnjic.)

Nekaj črtic iz življenja slovenskih vojakov.

Spisal Dolenjski.

Vsem udeležencem, ki še žive, je gotovo še v živem spominu velikanska gneča, ki je dne 3. julija 1866. l. nastala po nesrečni bitki pri Kraljevem Gradcu. Vrata, skozi katera vodi glavna cesta v trdnjavo, so bila zaprta; stalnih mostov čez Labo je bilo malo, začasnih pa skoro nič. Obrežje tik reke je bilo premreženo z brezštevilnimi globokimi, z vodo napolnjenimi rovi, med katerimi so vodila pota na vse strani; za tujce je bilo tedaj jako težko najti pravo pot v tem labirintu. Vrhu tega je bil svet pred trdnjavo razmešan in močviren; posledica temu je bila, da so se pratežni, topničarski in drugi vozovi do osi pogrezali, v velikem blatu obtičavali ali pa se prekopicali v globoke jarke in tako zapirali pot vračajočim se vojaškim krdelom. Marsikateri sanitetni voz, kateri je vkljub vsem tem nezgodam in zaprekam vendarle hotel spraviti ranjence v zavetje in varnost, se je prevrnil v močvirju; mnogi konjiki, pritisnjeni na rob ceste ali rova, so zdrknili v globoke jarke in večinoma tam poginili. Na stotine vojakov je poskakalo v Labo, hotoč jo preplavati, ali tudi teh je marsikdo legel v valovih deroče Labe v hladen grob.

Metož je postajal vedno hujši; kajti ob petih popoldne je stalo le še nekoliko naših baterij in konjiških divizij v bojni črti, a vse

drugo se je že umikalo proti omenjeni trdnjavi. Za avstrijsko armado bi bila takrat nastala lažko še večja katastrofa, da se nista vrnila 1. in 3. rezervna konjiška divizija (Holstein in Coudenhove), kateri sta se tudi že umikali, ter ustavili vsaj za nekoliko časa naval pruske vojske . . .

V tretjo rezervno konjiško divizijo je bil vvrščen tudi kirasirski polk št. 10., pri katerem so tedaj službovali skoro sami Slovenci.

O vsem tem nam pripoveduje zgodovina, a o hrabrih činih slovenskih oklopnikov zgodovinski viri moiče. O teh je moj tovariš, ki je vodil v ti bitki naše fante ter bil težko ranjen ujet, tako-le pričal:

»Tretjega julija 1866. l. proti tretji uri popoldne je dobil naš polk nalogo, naj odjaha proti pruskemu huzarskemu polku št. 3, ki je zahodno od Langenhofa pritiskal za našo armado. Vrlim slovenskim oklopnikom se je na obrazu bralo, da težko pričakujejo spopadka z ljutim sovražnikom.

Z veliko odločnostjo smo planili na prusko konjico ter jo zdajci tako preplašili, da je brzih nog nazaj popihala ter si zadaj za pehoto poiskala zavetišča. Naš polk je dirjal za njimi; a kmalu nas je sprejela pruska pehota s smrtonosnim streljanjem. Pri ti priliki je izgubil naš polk mnogo vrišč konjikov in tretji del svojih konj.

Teh žrtev je bilo pač treba, da se je ustavil sovražni pritisk, in da se je mogla v večjem redu umikati naša sicer hrabra, a nesrečna armada.

Pri ti priliki se je pripetilo nekaj, čemur zastoj iščeš para v vojni zgodovini.

Omenil sem ravnokar, da smo pri Langenhofu izgubili več konj nego konjikov. Konjika brez konja je le pol vojaka; navadno je potem brez vodnika in prepuščen sam sebi; tudi ne more kot posameznik Bog ve kaj opraviti proti mnogoštevilnim nasprotnikom. Nihče mu torej ne more zameriti, ako skrbi v takem nevarnem slučaju za svojo kožo.

Slovenski kirasirji, katerim so bili v ti bitki postreljeni konji, se bi bili lažko vdali ali pa pobegnili; a tega niso hoteli storiti, nego postavili so se naglo v vrsto, naredili falango ter ognjevitno peš planili z golimi sabljami na prusko pehoto, katera je tako osupnila od nepričakovanega napada, da nekoliko časa kar streljati ni mogla.

Grozovito mesarjenje se je zdaj pričelo, in marsikateri Prus se je zgrudil pod težko sabljo slovenskega oklopnika. Toda pobiti vse, to je bilo pač nemogoče, kajti Prusov je več in več prihajalo . . .

Naši vojaki so se prehrabro bili tako dolgo, da je bil zadnji izmed njih ustreljen ali pa razorožen in ujet.

Prusom ni šlo v glavo, kako je moglo tako majhno krdelce napasti pruskega velikana. Šele pozneje so zvedeli, da to so bili prehrabri Slovenci.

»Malo jih je bilo, a bili so —ljudi.«

Slovenci, ki na daleko in široko slove kot pretepači, so že opetovano dokazali, da se ne pretepajo radi le doma pri obilem vincu, temuč tudi v vojski, kadar gre za čast in slavo naše armade.

Presrečen je častnik, kateremu je dano, da gre v boj s takimi hrabrimi vojaki, kakor so slovenski fantje!«

Tako se je izrazil moj tovariš, ki je trd Nemeč, o slovenskih vojakih.

Da se ti junaški čini naših rojakov rešijo pozabljenosti in jih zvedo tudi drugi narodi, jih bo priobčil moj tovariš v petem zvezku one patrijotične knjige, ki jo izdaja draždanski nižji konzul F. Deitl pod naslovom: »Unter Habsburgs Kriegsbanner«.

* * *

Slovenci so širom sveta znani kot dobri in hrabri vojaki. Maršikom pa vendar še ni znano, da pešpolk št. 17 še ni bežal, kar nabira svoje vojake na Kranjskem (izza l. 1817.).

Leta 1848. in 1849. je bil ta polk v vseh bojih in bitkah na Laškem zmagovit.

V bitki pri Solferinu je 1859. l. stal in se bojeval na desnem krilu pod poveljstvom generala Benedeka, ki je tu sijajno zmagal Sardince in se je pozneje le spričo najvišjega ukaza umaknil. —

Leta 1866. je bil naš slovenski polk zopet pri zmagoviti vojski v Italiji. —

Kako možato je pešpolk št. 17. 1878. l. v Bosni prenašal vse težave in nadloge, in kako hrabro se je bojeval, o tem pričajo odlike. Presvetli cesar je podelil temu polku: 5 redov železne kronc, 15 vojaških zaslužnih križcev — vseh dvajset z vojno dekoracijo — 17 najvišjih priznanj, 2 zlati, 15 srebrnih I. reda, 53 srebrnih svetinj II. reda; vrhu tega je bilo nad sto vojakov pohvaljenih.

* * *

Umestno se mi zdi, da omenim tukaj desetnika Janeza Pavlešiča iz Vrtače pri Črnomlju, ki je služil 1878. l. pri 2. stotniji, torej pri eni izmed onih dveh kompanij, ki sta 5. avgusta 1878. l. v boju pri Roglju prvi začeli streljati.

Ko je počil prvi strel in je godba zasvirala cesarsko himno, je Pavlešič prav »po dolenjski« zaukal. Ako bi se bil v mirnem času tako daleč izpozabil, bi bil gotovo moral odkoračiti za nekoliko dni v zaduhlo celico; a ta dan je žel obilo pohvale, kajti njegova neustrašenost je jako ugodno vplivala na tovariše in jim pregnala oni strah, ki prevzame skoro vsakega vojaka, ki pride prvikrat v ogenj.

Pozneje je bil Pavlešič z dvema možema odposlan, da zavaruje desno krilo. Hipoma poklekne na senen kup ter zakriči: »Tako-le se Turki streljajo!« In res se je v istem trenutku zvalil eden vstaskih vojvod raz konja.

Nič manj vzgledno je bilo njegovo vedenje dne 7. avgusta v boju pri Jajcu. Za to hrabro obnašanje je dobil Pavlešič srebrno svinjko drugega reda.

V boju pri Livnu dne 26. septembra istega leta je bil Pavlešič četovodnik. On je bil gotovo že doma, ko je še v domačo šolo hodil in se z vrstniki pretepal, izkusil, da je oni, ki stoji na višavi, tudi gospodar nižave; zato je precej, ko je stotnija zrojila, zasedel najvišji hribček na levem krilu, odkoder je lahko pošiljal sovražniku kroglice v ramo in hrbet in ga tako prisilil, da je zapustil svoje stališče in se umaknil. Na ta način je Pavlešič omogočil, da se je stotnija lahko naprej pomaknila. Potem je sledil sovražnika, in ker je bil predrzen in se v poziciji ni dovolj zavaroval, ga je zadela sovražna krogla v koleno. Sedaj pač ni mogel več stopiti na nogo, a navzlic hudi, krvaveči rani je dalje streljal in navduševal svoje podložnike. Šele, ko se kri ni hotela sama ustaviti, se je vdal, a le za toliko časa, da so mu zavezali sanitetni vojaki rano; odnesti se pa ni dal, češ, da ima še zdrave roke in se še lahko bojuje za dom in cesarja, akoravno mu služi zdaj samo ena noga.

In res se je bojeval tako dolgo, da je na bojišču omedlel. Vojaki so ga zdaj položili na nosilo ter mu hoteli odvzeti puško, a pri ti priliki se je ranjenec zopet zavedel; še bolj krčevito nego prej je poprijel puško ter zamrmral, da se še lahko bojuje. S puško vred so ga nosači odnesli na prostor, kjer so ranjence obezovali. —

Zaradi osebne hrabrosti, izvrstnega vodstva svojega krdelca, izredne vdanosti do vladarja, osobito pa zaradi zatajevanja, ki ga je kazal kot ranjenec — je bil Pavlešič to pot odlikovan s srebrno svinjko prvega reda, katero si je v pravem pomenu besede krvavo zaslužil.

Naš junak, ki je bil težko ranjen, je ostal nekoliko časa v provizorni bolnišnici v Livnu, odkoder so ga pozneje pripeljali v domovino, kjer je kmalu zopet okreval in popolnoma ozdravel.

* * *

Preteklo je celih sedem let: O Pavlešiču nisem imel niti duha niti sluha; kar dobim nekega dne od svojega polka službeno pismo, v katerem je bilo naslednje povelje: »Ker ste 1878. l. službovali v Bosni pri isti stotnji kakor desetnik Pavlešič, in ker ste tudi na izkazu o njegovem vedenju podpisani, imate v 24 urah obširno semkaj sporočiti, kako se je ta desetnik pred sovražnikom ponašal; končno se imate tudi izreči, je li begun Pavlešič pomiloščenja vreden ali ne.«

Pavlešič begun? — Gotovo ga je doletela nezgoda! Treba mu je pomagati že glede na njegovo pošteno in hrabro ponašanje pred sovražnikom.

Razume se samo ob sebi, da sem se za svojega nekdanjega junaka dostojno potegnil in ga gorko priporočil milosti najvišjega gospoda. —

Pismo, s katerim je prosil Pavlešič pomiloščenja, je kaj originalno in se glasi doslovno tako-le:

»Memphis tenesi tega 7. marca 1885.

Prošnja do Njih presvitli cesar!

Njih visoka častitliva Visokost presvitli cesar, jest Johan Pavlešič iz Vertače c. k. glavarstva Černembl gemajndeamt Semič, poterjen 1875 k sovdaškem stanu, k 17. c. k. Infantrirogoment feldečajmajster Baron Kuhn 2. kompani.

Jest vem in spoznam, da sem kazni vreden kjer sem Njihovo sveto postavo prelomu ker sem jest zapustu svoj krej in sovdaško službo in sem šou v Ameriko. Nadalje jih ponižno prosim odpušanja ker so tako žalostne in slabo pisane moje besede. Pervič jim naznamim presvitli cesar da sem biu leta 1878 u Bozni, napravu sem tri bitke noter v tretji bitki sem biu zadet v nogo in jest se ne bom sam hvalu zraven sem zaslužu tri medalje 1. in 2. klasa sreberne in pa krigsmedaljo katere še dandanašni imam za spomin. Potem sem prišu domu od sovdatov in sem se uženu. Med tem časam so bla slaba leta duga sem imou veližo za plačat Bog mi je, dau otroke pomagat si nisem mogu in sem se podau po svet. Šu sem leta 1883 iz doma. —

Nadalje jih ponižno prosim presvitli cesar naj se usmilijo čez me, ako se pa čez me ne usmilijo naj se pa usmilijo čez moje otroke in čez mojo ženo da bi mi dovolili zopet priti nazaj k svojim domu brez hudega strahu.

Perviĉ ako ne bom dobiu usmiljena pri Bogu vsigamogoĉnemu in pri Njih presvitli cesar tako pod milem nebom ga ne dobim.

Saj je Kristus na zadno uro prosu svojega oĉeta za svoje sovražnike, da naj jim odpusti toraj tudi jest boŹi grešnik jih ponižno prosim presvitli cesar naj se usmilijo oni čez me da ne bo trepetalo moje serce pred hudim strahom nazaj priti v svojo oĉetovsko deŹelo med slovensko rodbino.

Namenu sem se priti domu konc oktobra mesca ako mi presvitli cesar dovolijo. Jest jih ponižno prosim naj se usmilijo čez moje otroke in mojo ljubo ženo ker sem jih rešu iz nadlog da ne bodo po svetu preganjani kakor jest ko sem mogu iti od doma.

Izkleneno je to moje Źalostno pisanje. Naj bojo pozdravljeni prviĉ od Boga vsigamogoĉniga Oni presvitli cesar in Njih visoka ĉastitliva presvitla cesarica in cela Njihova rodovina, potem od mene Johana Pavlešič. Ponižno prosim za odgovor nazaj. — tres: Johan Pavlešič frankco front strit N°. 282.

Nemphis tenesi North-Ameriko. —

Pozneje sem zvedel, da Pavlešič spričo mojega poroĉila ni bil samo pomilošĉen, temuĉ se mu je tudi priznalo povraĉilo doklade od srebrne svetinje prvega reda za celi oni ĉas, ko je bil odsoten.

* * *

Nekega jesenskega dne 1885. l., ko je bila bela Ljubljana zavita v gosto meglo, sem imel inšpekcijo v Źentpeterski vojašnici in sem hotel ravno veĉerjati; kar nekdo trdo potrka na vrata. Naglo ostanem od mize in zakliĉem: »Noter!«

Zelo sem osupnil, ko zagledam pred sabo — junaka Pavlešiča, ki je Źe vedel, da je bil izza mojega poroĉila pomilošĉen. S solzami v oĉeh se mi je prisrĉno zahvalil za izkazano pomoĉ ter vzkliknil: »Oj, kako sem vesel, da sem dosegel cesarsko milost; drugi ameriĉanski dezertjerji se morajo mesece in mesece pokoriti v zaduhlih jeĉah, a meni je dovoljeno iti Źe jutri domov, da po dolgem ĉasu vidim zopet preljubo ženo, otroke in dragi mi dom! Srce mi veselja

poskakuje — dovolite mi torej, gospod nadporočnik, da plačam štefan vina!»

»Drugo pot, Pavlešič, danes ste vi moj gost!« Po teh besedah sem ga povabil, naj sede k mizi.

Pri večerji mi je pripovedoval, da se mu je v Ameriki izprva slabo godilo, potem pa malo bolje, a prihraniti si ni mogel mnogo, ker je bil vedno malo bolehen.

Drugi dan se je Pavlešič oglasil pri vojaški oblasti in tam naknadno potegnil priznano mu doklado.

Mislim, da oni dan, ko je Pavlešič odhajal iz Ljubljane na svoj dom, na celem božjem svetu ni bilo srečnejšega človeka od njega.

Pavlešič, ki je bil že nekoliko bolehen iz Amerike prišel, je umrl dne 2. januarja 1888. l. na svojem domu, zapustivši mlado ženo z dvema hčerka. Pokopan je pri Sv. Duhu pri Semiču na Dolenjskem. Na njegovem grobu ni nobenega spomenika. Svetinje, katere si je bil v Bosni zaslužil, je vzel s seboj v grob.

* * *

Predaleč bi zašel, ako bi hotel obujati še dalje spomine na slavne čine slovenskih vojakov: naj jih bo za to pot dovolj. Navedeni zgledi nam že bistro pričajo, da so naši fantje povsod, kamor so bili postavljeni, storili več nego svojo dolžnost in se tako hrabro ponašali, da so celo nasprotnika prisilili do priznanja in občudovanja.

LISTEK.

Tavčarjevih »Povesti« je izšel v Kleinmayrjevi in Bambergovi zalogi kakor prejšnja dva sedaj že tretji zvezek. (Str. 311. Cena vezanega izvoda 1 gid. 50 kr., po pošti 10 kr. več.) — Kot edino večje božično književno darilo smo veseli pozdravili tretji zvezek Tavčarjevih del, tembolj, ker obsega poleg »Graj-skega pisarja« (zgodovinske podobe, izšle l. 1889. v našem listu) znamenito zgo-dovinsko novelo »Ivan Solnce«, ki je izhajala v »Slovanu« l. 1885. in 1886. — Dasi so današnji časi silno neugodni poeziji, zlasti romantiški, se ob Tavčarjevih povestih prav radi zopet pogreznemo v nedavne čase, ko smo se z drugačno dušo, z drugačnim srcem, pa pač tudi v drugačnih razmerah naslajali z divno njegovo romantiko, ter si pribavimo z njih čitanjem par uric romantiške zamaknje-nosti. A hkrati obžalujemo, da stvaritelju teh divnih romantiških slik ni bilo usojeno, da bi bil ostal v tem romantiškem svetu ter nam proizvajal obenem kot začaranec in čarovnik slike iz tistega čudesnega milieuja — nego je okrutna realiteta njega samega in z njim vred tudi naš izgnala iz romantiškega raja. A Tavčar nam bi bil lahko postal naš Hauff, naš Scott ter nam bi bil pred strme-

čimi očmi vzčaral vso našo zgodovino v romantiško-rožnatem svitu. »Es hat nicht sollen sein, es wär' zu schön gewesen!« Romantika je sirena, še nevarnejša sirena pa je menda — politjka. — Kot »filološko« uredništvo, za kakršno nas proglasaajo, moramo seveda opozoriti na to posebnost, da je tretji zvezek Tavčarjevih povesti, če se ne motimo, prva knjiga, ki je uravnana po načelih bodočega uradnega pravopisa slovenskega. Naravno; kajti prof. Levec, ki je prevzel »jezikovno popravo« Tavčarjevih povesti, je tudi oče onega pravopisa, kateri se menda skoro objavi, upamo, da ne samo »in usum scholarum«.

Popevčice milemu narodu. Zložil Anton Hribar (Korinjski). V Celju. Tiskal Dragotin Hribar. To najnovejšo zbirko izvirnih pesmi priporočamo rojakom. Prihodnjič izpregovorimo kaj več o ti lepi knjigi.

Miklosichs Jugend- und Lehrjahre. Von Dr. Mathias Murko. Tako se glasi 75 str. broječa knjižica, ki je izšla kot poseben odtisk zbornika »Forschungen zur neueren Litteraturgeschichte.« (Weimar. Verlag von Emil Feiber. 1898.) Vkljub vsi temeljitosti in natančnosti v navajanju porabljenih virov vendar slog in dikcija te razprave nikakor nista suhoparna, ampak prav čvrsta in zanimiva, tako da smo napram gospodu avtorju izrekli željo, da bi tak korenit, a poleg tega vendar sveže pisan životopis moža, katerega delovanje je tako tesno spojeno z našim slovstvom, zlasti sodil v naš list. Zlasti poglavje: »Die national-patriotischen litterarischen und wissenschaftlichen Bestrebungen in Graz« (str. 31 do 60) se dostaje znamenite dobe našega slovstva. In g. dr. Murko se je res vdal naši prošnji ter drage volje obljubil, da skoro priredi lepo svojo razpravo za Zvonovo občinstvo, v katerega imenu ga zanjo že naprej toplo zahvaljujemo.

Uspomeni Matije Valjavca. Nekrolog. Napisao dr. August Musić. Preštampano iz »Ljetopisa« Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za g. 1897. U Zagrebu. Tisak Dioničke tiskare. 1898. 8°. 25 str.

Našemu rojaku g. dr. Musiću je pripadla naloga, da izpregovori v svečani seji nekrolog drugu in rojaku svojemu, nepozabnemu Matiji Valjavcu. To nalogo je izvršil učeni gospod doktor z ljubeznijo in spretnostjo. Opisal je njegovo življenje, njegovo javno delovanje v šoli in njegovo književniško ter učenjaško delovanje. Le-to je razdelil v tri dobe. V prvi leposlovnih dobi je pisal Valjavec slovenski, v drugi folklorski slovenski in hrvaški, v tretji znanstveni samo hrvaški. — Pridružujemo se tudi mi vzkliku »Slava Valjavcu!« —

O ti priliki naj omenimo, da je srbska »Iskra«, katera je izhajala lani v Belgradu, a je morala po enoletnem izhajanju prestat, ker je bil njen urednik premeščen iz Belgrada v Niš, prinesla v 14. številki sliko našega Valjavca, v 16. in 17. številki pa životopis njegov iz peresa profesorja in urednika Andre Gavrilovića. V tem životopisu slavi pisatelj Valjavca kot učenjaka, ki je spajal duševno vsa tri plemena južnoslovenska, slovensko, srbsko in hrvaško.

»Goriška tiskarna« A. Gabrščekka izda v kratkem te-le knjige:

1. »Ben Hur«. Roman iz Kristusovih časov. Angleški spisal general Ludvik Wallace. Okoli 25 tiskanih pol v veliki 8°. Cena glđ. 1'20. — Ta roman je zbudil velikansko senzacijo po vsem svetu; preveden je skoro v vse evropske jezike. Vrhbosenski kapitelj je oskrbel ali vsaj obljubil hrvaški prevod. Pripomnimo naj še, da je slovenski prevod najcenejši.

2. »Venec slovanskih povesti.« Knjiga II. Okoli 12 tiskanih pol v 8°. Cena 55 kr. s poštnino vred.

3. »Mladost.« Koroška povest. Češki spisala Gabrijela Preissova. Po rokopisu poslovenil Ant. Dermôta. S sliko pisateljice iz zadnjega časa in kratkim življenjepisom. Povest je posvečena ljubljanskemu županu. Izvirnik menda izide hkrati s prevodom, ki izide dne 15. jan. v 82./83. snopiču »Slov. knjižnice«. Obsegal bo okoli 12 tiskanih pol.

4. »Kažipot po Primorskem.« Točen imenik vsch oblastnij, trgovcev, obrtnikov, rokodelcev itd. Izide kot brezplačna priloga »Soče« za božič. V razprodaji 60 kr. broširan, 1 glđ. pa lično vezan.

O »pesnikovanju« »jezikoslovčuje« Fr. I. Vleecenjeni naš pesnik Aškerc je predlagal v 12. številki lanskega letnika »Ljubljanskega Zvona«, naj bi vendar pustili besedo »pesnikujem« in bi rajši rabili glagol »pesnim«, ččš, »pesnikujem« je neroden izraz, ki nam nehote vriva misel, kakor da bi vsi pesniki »pesni-kovali«, »pesnim« pa da je glagol, pravilno izpeljan od samostalnika »pesen«, kakor češki »básnim« od »básen«.

Kdo ne ve, da je v različnih jezikih mnogim besedam kumoval pesniški genij, ki jih je ustvaril v vzvišenem govoru, a polagoma so postale splošna lastnina narodova! Aškerc je vreden, da sprejmemo v občestvo domačega besedišča besede, katerim je on boter, da

»ne zapusti nobeden ga v ti sili,
moľče besedo vsak si vzame.« (Krst pri Savici.)

Saj so mu vendar novejši pesniki tako radi sledili celo tja v daljnji orijent in sicer na divjem pegazu; zakaj bi se besed njegovih branili?

Res, da je takrat deloval Aškerc kot pesniški genij po svojih otrocih, svojih umotvorih ter vplival na svoje posnemavce z clementarno silo, ki prevzame naše srce in nas vleče za seboj z neodoljivo močjo — v tem slučaju pa je besedi »pesniti« samo kum in s svojim predlogom se obrača na naš hladni razum! Ali bo njegov trezni, preišljeni nasvet ukrotil naše filološke strasti, kakor je zmagal domišljijo naših mladih pesnikov ter jih zvalil v bajno-zanimivi vzhod?

Boj med vnetim pesnikom in trmastim znanstvenikom, ki sta oba v isti osebi, je skoro nemožen; kajti nedostaje jima glavnega pogoja za tak boj, namreč pogoja: arma sunt paria; iščoč pripravnega torišča, kličeta i pesnik i znanstvenik z Arhimedom: »Dajte mi kraj, odkoder naj primem nasprotnika!« V takem položaju pa se moreta ali brez boja le onemoglo sovražno gledati ali pa se v krvavem poboju neusmiljeno raztrgata, ker si drug drugemu ne znata izpodbiti ali parirati udarcev.

Zato bi naj volil Aškerc drugo pot, če hoče uveljaviti svoje besede: vti-hotapi naj jih v svojih umotvorih! V njegove sladčice zavitim besedam se bomo brž privadili, z njegovimi sladčicami vred se nam bodo njegove novinke celo priljubile.

Aškercu besedotvorniku pa moramo nekoliko ugovarjati.

Med izmišljenim glagolom »pesniti« in glagolom »pesnikovati« se sicer res takoj čuti razlika v pomenu.

»Pesniti« bi bil izimenski glagol četrte vrste kakor čutiti, deliti, govoriti, graditi itd., ali po šesti vrsti: bojevati, kupovati, obedovati itd. »Pesniti« bi torej pomenilo pesen zlagati, kakor pomenijo oni glagoli po vrsti: čut imeti, dele delati, govor govoriti, grad (ograj) delati, boj biti, kup pogajati, obed imeti itd.;

vsi ti glagoli pomenijo: s tem se baš baviti, kar izraža korenski zlog, torej trajnost dejanja, aktualnega dejstva.

»Pesnikovati« je tudi, izimensko tvorjen glagol šeste vrste, izpeljan iz samostalnika »pesnik«, kakor so po isti vrsti napravljeni: banovati, gospodovati, kmetovati, kraljevati, kupčevati, pisateljvati, skopovati, učiteljvati, župnikovati, ali pa po četrti vrsti: čebelariti, bosopetiti, kozariti, ribariti, sedlariti; ti glagoli značijo zaporedoma: ban biti, gospod biti itd. — to se pravi: pomenijo stan onih oseb, ki jih imenuje koren. Nikakor ne mislimo n. pr. pri glagolu kraljevati, da opravlja baš zdaj kralj kako kraljevo dejanje, pri glagolu kmetovati, da opravlja kmet baš zdaj kako kmetiško delo; hočemo samo reči, da imata kralj in kmet dolžnost, navado, zmožnost takih del. S temi glagoli torej ne mislimo dejanja, aktualnih dejstev, ampak stan, stanje, potencialna dejstva ali dispozicije. Trajnost teh glagolov je čisto drugačna nego onih.

Ta razlika v njih pomenu izvira od razmerja, ki ga izražajo: glagoli čutiti itd. so izimenski v razmerju različnih dopolnil, zlasti tožilniških, glagoli banovati itd. pa v razmerju osebkov: čut imeti (4. sklon), ban biti (1. sklon).

Aškerc je sedel pred Ganglovim Prešernom ter zroč vanj vprašal sam sebe: »S katerim predmetom se bavi njega pesniški duh?« Razvidno je, da pri tem vprašanju ni misliti na pesniški stan ali značaj; torej se tudi ne bi moglo vprašati z glagolom po tipu: banovati, torej ne: »Kaj pesnikuje zdaj pesnik?« marveč vprašati bi se moralo z glagolom po tipu: čutiti, torej: »Kaj pesni zdaj pesnik?«

To naše modrovanje bi bilo neovržno, če bi glagol »pesnikovati« spadal popolnoma v vrsto glagolov liki banovati, kozariti itd., če bi sploh vsi glagoli, izpeljani od osebnih imen, pomenili le stan, značaj, potenco; toda to ni tako. Besedi »pesniti« n. pr. ste kumovali Vi, velespoštovani gospod Aškerc, in to kumovanje vendar ni Vaš stan, značaj, marveč je bilo le posamezno dejanje Vaše; prorokovati ne pomeni samo = prorok biti — tega pomena ta glagol menda sploh nima več — ampak enkratno trajno dejanje; bogovati = bog biti, pa tudi = vedeževati ali ugibati; moževati = ponosen biti, pa tudi: resno se posvetovati (župan možuje s sosesčani; prim. Pleteršnikov slovar); po četrti vrsti: gospodariti = gospodar biti, pa tudi o posebnem slučaju: sovražniki so tu strašno gospodarili, kuga tu gospodari (Plet.); nemčevati, nemškovati in nemškutariti tudi ne pomenijo: Nemec, nemškutar biti; zlasti zadnji glagol se lahko v Ljubljani po ulicah tako-le rabi: »Čujte jih, kako nemškutarijo!«

Tem glagolom, ki značijo navadno durativnost ali iterativnost, pripada pač tudi glagol »pesnikovati«, in ne more se mu prigovarjati.

Sicer pa i jaz čutim nekoliko neprikladnosti tega glagola v vprašanju: »Kaj pač zdaj pesnikuje pesnik?« Menda je glagol preveč iterativen, premalo durativen za ta slučaj; tudi me spominja preveč vnanjosti pesniškega stvarjanja, premalo pomeni dušno gibanje, baš kakor »pisateljvati«; morda bi v onem slučaju lahko rekli: »Kaj si pač umišlja, kaj snuje zdaj njegov pesniški duh?«

Mnogokrat se pa da rabiti glagol »peti« za »pesnikovati« . . .

Toda kako ste zapeli Vi takrat v vvodu »epskih in lirskih poczij?«

»Moja muza ni mehkužna, bledolična gospodična — Črnogorka je, Špartanka.«

S tako krepkimi devami pa se jaz ne poskušam in zato rajši sklenem za to pot svoje jezikoslovčevanje o Vašem pesnikovanju.

Nove skladbe. K. Hoffmeister: Bledi spevi. — Stanko Pirnat: Mešani zbori. — P. H. Sattner: Mešana zbor. — Stanko Pirnat: Slovenske narodne pesmi. — Viktor Parma: Bela Ljubljana.

Tri zvezke je podala »Glasbena Matica« svojim članom za leto 1898.: klavirske skladbe K. Hoffmeistera in dva zvezka mešanih zborov skladateljev St. Pirnata in P. H. Sattnerja. Bogat je zvezek Hoffmeisterovih klavirskih skladb, ki jih je skladatelj nazval »Blede speve«. Ti osmeri spevi so mu prišli iz dna duše, vzkliili so mu v sanjavi razvnetosti kot blede cvetje vizijskih spominov. In v taki razpoložitvi se počuti Hoffmeister najbolje; refleksija je njegovi bogati duši zvesta družica, ki ji ugaja, in ki daje razburkani misli peruti ustvarjajoče žarke lirike. »Bledi spevi« so kot odlomek iz dnevnika ljubečega trubadurja. Galanterija in gracijoznost, topli čar visoke ljubezni, vmes boleštni vzkriki vzkipevajočega srca so znaki teh odličnih in rutinirano pisanih klavirskih skladb.

Lepo tri zbere je objavil Stanko Pirnat: »Naša zvezda«, »Bog je moj ščit« in »Oblaku«. Poslednji zbor je šesteroglasen. Pirnatu sta blagoglasje in kolorit prvo, da, vse, kar ga vnema, da sklada. In v tem dospeva do prav srečnih uspehov. Nežna in fina je njegova ne ravno potratna invencija, in skrbna je izdelava najdene misli. Čim večji je glasovni aparat, ki ga rabi, tem lepši je tudi učinek njegove vneme. Veliki zbor za 6 in 8 glasov mu je najljubši. V polnozvočju obsežnega zboru mu je zadostnih sredstev, tu se čuti prostega in dosti bogatega, da zabarva skladbo in ji vdahne one polne harmonije, ki jih zahteva njegovo kompliciranju naklonjeno mišljenje. In s takimi svojimi deli doseže zaželjeni učinek, ki je vselej vester in prikladen izraz uglasbene pesmi.

Na poprišče širje skladbe je krenil to pot tudi p. Hug. Sattner, ki podaje v mešanih dveh zborih »Vrbica« in »Naša pesem« skladbi obsežnejših oblik. Da se je skladatelj prav zelo potrudil, treba odkrito priznati. Vendar pa ne utegne najti njegov trud zaželjenega sadu; njegova invencija ni zadosti plodovita, da bi zmogla odmenjeno si nalogo. Tu in tam je zaslediti zarodek karakteristike. Preobilno ponavljanje besed, razkosavanje stavkov ni hvalno, to tem manj, čim enostavnejše je uglasbeno besedilo.

Zbirke narodnih pesmi je obogatil Stanko Pirnat z zvezkom za koncert harmonizovanih in prirejenih »Slovenskih narodnih pesmi«, izdanim pri L. Schwentnerju v Ljubljani. Podal pa je 12 večinoma manj znanih narodnih pesmi, katerih je vsaka zase lepe in zanimive vsebine, usposobljene za koncertni oder. Pirnat jih je oktil s primerno obliko, v kateri ne izgubi narodno blago svojega bistva. Kot misleč harmonizator dobrega okusa je pazil Pirnat na značaj prirejane pesmi in pošteno se je potrudil, da je s svojim delom le povikšal in kristalizoval lepoto, ki je v narodnem napevu.

Tudi Viktor Parma se peča, kadar piše kaj za klavir, s slovensko narodno pesmijo; tako jo je porabil v valčku »Bela Ljubljana«, izdanem v ponosni obliki pri L. Schwentnerju v Ljubljani. Valčkov in sploh plesni ritem je tisto, česar išče Parma v slovenskem narodnem napevu. V tem iskanju pa ni vsckdar rigorozen, in ni mu žal narodne pesmi, čeprav ji mora siloma natvezti tuji ritem, ki jo oskubé plemenitega prirodnega lepoticja, da ostane v roki le metulj, odrgnjen in opran vseh barv, ki so ga dičile v radost stvarstvu.

Dr. Foerster.

Slovensko gledališče. Ko smo videli dne 22. novembra na našem odru uprizoritev Lessingove žaloiigre »Emilije Galotti«, smo se spomnili nehotе onega vprašanja, ki se je že toliko razmotrovalo, pa še danes ni končno rešeno, je li bil namreč Lessing v ožjem in strožjem pomenu besede pesnik, ali ne.

Kakor je znano, si Lessing sam ni lastil pesniške genialnosti; a nekateri slovstveniki devajo to samoizpoved na rovaš njegovi preveliki skromnosti ter jo tolmačijo le kot nekako zatajevanje samega sebe. Mi se ne strinjamo z njimi, in takisto se nam zdi tudi neverjetno, da bi bil Lessing sam sebe napačno sodil. Lessing je bil toli ostroumen in razsoden, da je gotovo sam sebe takisto dobro premotril, kakor je poznal druge; a na drugi strani mu je bila resnica vslej tako sveta, da je nikdar ne bi bil zatajil iz gole afektacije. Da Lessing one ponižnosti, ki mu jo njegovi tolmači namišljajo, ni poznal, o tem pričajo dovolj bistro njegovi polemiški spisi; tam, kjer se je čutil močnega, se ni zatajeval, temveč je uporabljal svojo moč do skrajnosti in z brezobzirnostjo. Če torej Lessing trdi, da ni pesnik, mu smemo docela verjeti. Pa tudi, ako Lessing tega ne bi bil sam priznal, bi morali priti sami do istega zaključka, če natančno proučimo njegova pesniška dela. Lessing je pisal vse svoje drame z razumom, ne s srcem; ideja je pri njem poglavitno, in svojih pesniških proizvodov ni ustvarjal toliko, da bi dal odduška svojim srčnim čustvom. nego da bi spravil svoje ideje do veljave ter jih s pesniško uprizoritvijo privedel do zmage. Drama je njemu le sredstvo, s katerim izkuša doseči svoj namen, in baš zaradi tendence njegovi dramatični proizvodi niso pristni pesniški umotvori. In zlasti tudi v »Emiliji Galotti« se nam vsiljuje tendenca. Če bi bil imel Lessing v resnici pravo pesniško žilo, bi bil izkušal uveljaviti svoje ideje na drug način — s satiro! Tu je bilo zanj polje, na katerem bi bil postal lahko nedosežen; kajti glavnih lastnosti satirika — bistrroumnosti in duhovitosti — je imel toliko, kakor le malokdo pred njim in za njim, a nedostajalo mu je družih pesniških lastnosti.

In vendar — ali ostanemo ob uprizoritvi »Emilije Galotti« hladni, ravnodušni? Nikakor! Lessing vpliva s to dramo, prav kakor z drugimi svojimi žaloiigrami, silno na nas — a ne tako, kakor vpliva na nas rojen pesnik, temveč nekako tako, kakor deluje ognjevit govornik na svoje poslušavce. Ne pesniška čud, temveč njegova od svetega prepričanja prešinjena oduševljenost, s katero bije boj za svoje vzvišene ideje, vpliva z elementarno silo na nas ter nas ogreva in razgreva in provzročuje, da vztrepetavamo z njim vred ter se razvncemamo za njegove vzore. Navdušenje zbujajo navdušenje, in naša oduševljenost je tem večja, čim bolj se zamislimo nazaj v čase in v razmere, v katerih je živel Lessing; kajti šele tedaj vemo ceniti njegov nenavadni pogum.

Baš ta mogočni retorski in — rekli bi — demokratski učinek Lessingovih dramatiških proizvodov je premotil mnoge njegove častivce, da so ga proglasili za pesnika. Drug vzrok njih zmote je bil ta, da Lessingu, ki je že izza vseučiliških let temeljito poznal vse tehniške skrivnosti gledališkega odra, ni delalo nikakršne težave, uveljaviti svoje teoretiško znanje tudi v praksi ter zasnovati in zgraditi drame, ki so jih smatrali vrstniki za vzorne . . .

Da pa res Lessingu ni bilo toliko do tega, da ustvari dramatiški umotvor, nego da pribori svojim nazorom zmago, o tem bistro priča baš »Emilija Galotti«. V prvih štirih dejanjih je ta drama mojstrsko zasnovana in se razvija popolnoma pravilno; v petem dejanju pa je Lessing hkrati zatajil sam svoja načela, kajti smrt Emilije je popolnoma neutemeljena. Zaman povprašujemo po vzrokih,

zakaj je morala Emilija umreti, zaman zasledujemo ono »tragiško krivdo«, brez katere si vsaj za Lessingovih časov smrti glavnega junaka ali junakinje niso mogli misliti. In vendar, kako lahko je bilo najti baš v »Emiliji Galotti« »tragiško krivdo«, kako lahko bi se bilo kaj zgodilo, kar bi bilo vsaj nekoliko opravičevalo Emilijinega očeta nečloveški čin, ki se našemu čuvstvovanju toliko upira.

Nespametno bi bilo misliti, da si Lessing ni bil v svesti, da je grešil zoper dramatiška pravila; mi smo temveč tega prepričanja, da jih je vedoma kršil in sicer iz tega vzroka, ker se je bal, da s pomočjo tistih ne bi dosegel v isti meri svojega namena, kakor ga je nameraval doseči.

V »Emiliji Galotti« se je vzdignil Lessing z redkim pogumom zoper izprinenost višjih krogov; napovedal je boj dvorskemu in plemiškemu trinoštvu, in da bi si pridobil v tem boju tem več pristašev, da bi potegnil za seboj tem širše kroge, se je poslužil kričočih sredstev. Da bi bil kontrast in torej tudi učinek tem večji, je morala umreti Emilija, zabodena od svojega očeta, popolnoma neomadeževana, popolnoma čista. Niti ena grešna želja, niti ena nedopustna misel ni smela zatemniti sijaja, v katerem je blestela njena nedolžnost! . . .

To je glavni vzrok, da nas »Emilija Galotti« pretrese, ne da bi nas estetiški zadovoljila . . .

Karakterizovanje oseb je v »Emiliji Galotti« izvrstno, a se kaže bolj v dejanju posameznih oseb in v duhu, ki se razodeva v njih govoru, nego iz njih govorice; kajti pravzaprav govore vse osebe enako, menda prav po Lessingovo; zakaj vse imajo to navado, da ponavljajo zadnje besede prejšnjega govornika v obliki vprašanja. Baš to vedno ponavljanje je bilo najbrž vzrok, da so govorili nekateri naši igravci — zlasti gospa Danilova (grofica Orsina) nekako afektirano. Sploh z igravci ta večer nismo bili posebno zadovoljni, in o edinem gospodu Inemannu (Marinelli) lahko rečemo, da je svojo ulogo popolnoma zmagoval. S tem pa nismo hoteli reči, da se je »Emilija Galotti« ravno slabo igrala. Glavne poteze svojih ulog so do malega vsi igravci popolnoma dobro pogodili, a mi bi bili želeli, da bi se bili semtertja tudi v podrobnosti nekoliko bolj poglobili, da bi bili svojo igro nekoliko — če smemo tako reči — finejše izrezljali ali izcizelirali; kajti baš Lessingove drame zahtevajo to. Seveda pa ne smemo prezreti, da se naši igravci le redkokdaj utegnejo temeljiteje baviti s svojimi ulogami, in da je skoro nemogoče, da bi nam podali v vsaki igri kaj popolnega, ko se stavijo do njih venomer tako različne zahteve. —

Dne 4. in 6. decembra, t. j. o priliki druge in tretje svečane predstave v proslavo petdesetletnega vladarstva Njegovega veličanstva — prva je bila dne 2. decembra — so igrali Medvedovo izvirno enodejanko »Cesar Friderik III. na Malem gradu v Kamniku«. Igrica obsega malo dejanja, a ni puhla, nego ima dokaj jedrovite vsebine. Glavna napaka njena je ta, da se nam prikazuje v nji namesto pozitivnih činov povsod le resignacija. Če se ne motimo, smo ta nedostatek opazili tudi že v neki drugi drami Medvedovi. Resignacija je lahko predmet lirski poeziji, v dramatiške proizvode pa ne sodi. Tudi gledališke tehnike gospod pisatelj ni docela proučil; temu pa se ne smemo čuditi, ker je imel dozdaj najbrž le malo prilike pohajati gledališče. Tako je prizor, ko kleči Ana, naslonjena ob klof, samo v to svrhu, da čuje končno par sebe tikajočih se besed, mnogo predolg in ni le za igravko mučen, temveč tudi za gledavca, ki jo vidi ondi, kako se premetuje.

To je nekaj hib, katerih se je kaj lahko ogniti; drugače pa nas je gospod pisatelj uveril, da mu bije prav krepko tudi dramatiška žila. Kakor v svojih lirskih proizvodih, se nam kaže gospod Medved tudi v tem umotvoru pred vsem misleca. Njegovo delce preveva razen tega pristen, zdrav humor, in nekateri njegovi dovtipi so zbudili pri občinstvu prav odkritosrčen in neprisiljen smeh. Prijati mora tudi prostodušnost, s katero je očrtal značaje nekaterih bodočih cerkvenih dostojanstvenikov; baš s tem je pokazal gospod pisatelj, kako prav umeva bistvo umetnosti! . . . Nekateri značaji so seveda nekoliko prepovršno in preplitvo risani, in mislimo, da tiči tudi tu nekoliko vzroka, zakaj da nekateri igravci niso napravili nič poštenega iz svojih ulog.

Koliko se je držal gospod pisatelj pri svojem proizvodu zgodovinskih dejstev, tega seveda ne moremo raziskavati. Da leta 1444., ko se dejanje vrši, neveljskega jezera več ni bilo, je več nego gotovo; da si ga je pa g. pisatelj navzlic temu privoščil, se nam ne zdi prav nič napačno. Prepričani smo tudi, da te netočnosti ni zagrešil zategadelj, ker brez brodarja ne bi bil mogel dati primernega konca svoji igri — prorok, kakršen je brodar, bi se bil tudi kje drugje lahko dobil — temveč uverjeni smo, da ga je privedla do tega zgolj le pesniška domišljivost, ki si ustvarja naravo še lepšo, nego je. Sicer pa, kdorkoli je že stal kdaj v Kamniku na Malem gradu ter je čul pravljico o neveljskem jezeru pa ima zmisel za naravne lepote, je gotovo začutil potrebo, si potegniti one meje, ob katerih so pljuskali nekdanji jezerski valovi . . .

Da je zvršetak igre precej prisiljen, temu se ni čuditi; kajti pisatelj je moral svoje delce prikrojiti tako, da se je večeru primerno končala z ovacijo presvetlemu vladarju. Kakor pisatelju »Našega cesarja«, enodejanke, ki se je predstavljala vse tri slavnostne večere, tako je bila tudi gospodu Medvedu igra le nekako sredstvo, s katerim naj bi se primerno vvedla nameravana ovacija, in baš v načinu, kako je gospod Medved rešil stavljeno si nalogo, je daleč nadkrilil svojega nemškega kolego . . .

Razen omenjenih smo imeli v dobi med 15. novembrom in 15. decembrom še sledeče predstave: Dne 18. novembra so peli vdrgič v ti sezoni »Halko«. Ta opera, v kateri se razodeva toliko človeškega srca, nima na naše občinstvo nikakršnega učinka! . . . Dne 18. novembra so ponavljali v tretje »Klarico na vojaških vajah«. — Prav lepo so peli dne 24. novembra — prvič v ti sezoni — »Trubadurja«; odlikovala se je zlasti gospodična Radkiewiczzeva. — Dne 26. novembra so poskusili še enkrat »Marto«, ki pa spet ni napolnila gledališča, a dne 29. novembra je bila na vrsti Shakespearjeva veseloigra »Kako se ženske krote«, v kateri je Katrico igrala gospa Ljerka pl. Šramova iz Zagreba. Uloga Katrice ni lahka, zanjo je treba velike umetniške sposobnosti, ker je izpremembo, ki se zvrši v značaju in navidez tudi v temperamentu Katrice, težko pogoditi tako, da se psihološki ne zdi neverjetna. Gospa pl. Šramova, ki že po svoji zunanosti imponuje, je svojo nalogo krasno dovršila in je žela za to navdušeno pohvalo. —

Dne 8. decembra so predstavljali prvič v ti sezoni Karla Coste burko s petjem »Ali je to dekle!« Tu sta gospa Polakova in gospod Inemann prekosila sama sebe. — Dne 12. decembra so peli, takisto prvič v ti sezoni, Verdijevo opero »La Traviata«, v kateri je gospodična Št'astná kot Violeta daleč nadkrilila naše pričakovanje — Dne 13. decembra pa so drugič v ti sezoni izvrstno igrali Viktorja Leona »Omikance« v prav — prazni hiši. Naše občinstvo razumej, kdor ga more!